

By, marsk og geest

Christofferus II.
 Enig skriftet til den Kongelige Hof-
 Dag i København den 17de Junij 1759
 om indvielsen af den nye Kirke
 i den gamle By og om de til den
 vedkommende omkostninger. Som
 indsees af de tilføiede Regninger
 og af de tilføiede Skitser. Som
 indsees af de tilføiede Skitser
 og af de tilføiede Regninger.
 Som indsees af de tilføiede
 Regninger og af de tilføiede
 Skitser. Som indsees af de
 tilføiede Regninger og af de
 tilføiede Skitser. Som indsees
 af de tilføiede Regninger og
 af de tilføiede Skitser.

Magasinet

By, marsk og geest 15

Kulturhistorisk årbog for Ribe-egnen

Udgivet af Ribe Byhistoriske Arkiv & Den antikvariske Samling i Ribe

Forlaget Liljebjerget

2003

Redaktion: Jakob Kieffer-Olsen (ansv.),
Susanne Benthien, Claus Feveile,
Erik Bjerre Fisker, Lars Hammer,
Karen Margrethe Melbye,
Søren Mulvad og Lilian Skønager

Lay-out: Lars Hammer

Tryk: Winds Bogtrykkeri A/S, Haderslev

©: 2003 Forlaget Liljebjerget

Liljebjerget er navnet på Den anti-
kvariske Samling i Ribe's forlag.
Det blev oprettet i 1997 til minde
om og med testamentariske midler
fra Ellen og Christian Almhede.

Forlagets navn rækker tilbage til
Anders Sørensen Vedel. Han udgav
i årene 1591-92 otte bøger, der var
"Prentet paa Liliebierget udi Ribe".
Om disse bogudgivelser og trykke-
riet se "By, marsk og geest 10" 1998.

ISBN 87-89827-36-8
ISSN 0905-5649

Bindets baggrundsillustration: Videnskabernes Selskabs Kort, 1811. Om dette kort, se "By, marsk og geest 13" 2001, s. 37-50.

Illustration på forsiden, se s. 40.

Illustrationer på bagsiden, se s. 12, 20 og 29.

Indhold

Jakob Kieffer-Olsen	
Mindeord over Lis Andersen	5
Jens Chr. Moesgaard	
Danelund-skatten	7
<i>The Danelund coin hoard</i>	16
Sandra B. Pedersen	
Ribe og Ærkebispestriden	17
<i>Ribe and the Archbishop strife</i>	25
Peter Zeeberg	
Hans Svaning og hans latinske Danmarkshistorie	26
<i>Hans Svaning and his latin History of Denmark</i>	37
Søren Mulvad	
Den rige Madam Rahr i Ribe	38
<i>Die reiche Madam Rahr in Ribe</i>	62
Ribe Museumslaug	64

Den rige Madam Rahr i Ribe

Af Søren Mulvad

Den historiske litteratur har flere steder antydnet, at Madam Rahr (1744-1828) i Ribe skulle have været en kvinde af et usædvanligt format. Hun skal som enke med held have videreført et blomstrende handelshus, og ifølge familietraditionen have holdt skibe både i Østersøen og i Middelhavet på en gang, og hun skal have fungeret som omfattende kreditgiver i Sydvestjylland. I den følgende artikel skal Madam Rahrs baggrund og virksomhed belyses, ligesom der gøres indledende forsøg på en beskrivelse af Det rahrskes Handelshus.

Slægten Rahr

Navnet Rahr er en skrivemåde, der afspejler den ældre udtale af navnet på landsbyen Roager. Den ældste Rahr, der findes nævnt i Ribe, er Hans Andersen Rahr, som figurerer i en skatteligning 1664. Hans søn var Hans Hansen Roager, død 1690. Han blev forstander for Gilden 1670, det var en form for fattigkasse, og overformynder 1675. Han skal have været en formuende mand, men

tabte 750 Rigsdaler i 1677 ved en bankerot i Hamborg og senere tusinder ved fejlslagen øksnehandel på Holland. Han nævnes i 1682 som ejer af en del grunde og gårde i kvarteret omkring Gråbrødregade-Sønderportsgade-Sviegade i Ribe. Han beboede selv gården Sønderportsgade 37, nuværende matrikel nr. 233, som fra hans tid og frem til 1856 tilhørte familien og altid omtaltes som "Den rahrskes Gård"¹. Ved Hans Hansen Roagers

Fig. 1. Den rahrskes Gård, Sønderportsgade 37 i Ribe. En sjældent velbevaret og restaureret Ribe-ejendom. Nu indrettet som ejerlejligheder. Foto: Prospektkort, privateje.

Rahrs Hof in Ribe. Ein sehr gut erhaltenes Ribe-Hof in Sønderportsgade 37. Jetzt mit Privatwohnungen eingerichtet.

Fig. 2. Rasmus Hansen Roager, død 1720. Usigneret portræt. Privateje.

Rasmus Hansen Roager. Unsigniertes Portraitgemälde. Privatbesitz.

død var formuen kun ringe. Hans børn var: Hans Hansen Rahr, præst i Ulvborg, nedennævnte Rasmus Rahr, og Anne Rahr, gift med byfoged L. M. Friis i Ribe².

Sønnen, Rasmus Hansen Roager, død 1720, var købmand i Ribe. Han handlede stort, og havde part i både skibe og vareladninger. I 1708 tabte han stort ved et skibsforslis ved Holland. Han var fra 1706 en af stadens 24 mænd (en art borgerrepræsentation) og blev, trods sin vægring, overformynder i 1709. Han var gift første gang med Cecilie Friis fra Vilslev Præstegård (ikke beslægtet med den senere pastor Hans Nicolaj Tranberg Friis, 1800-85 i Vilslev³), og anden gang med Maren Jensdatter Sevel, som efter mandens død fortsatte hans forretninger, der blandt andet bestod i rederivirksomhed. Hun giftede sig efter Rasmus Roagers død med Terman Mortensen. I ægteskabet med Rasmus Roager var der to sønner, Hans og Jens Roager, som fra tidlig tid fik en uddannelse, der satte dem i stand til at færdes i tidens internationale handelsmiljø. De gik i en af Ribes private skoler, muligvis en tysksproget, idet det udtrykkeligt nævnes, at de ikke gik hos "den

Fig. 3. Maren Jensdatter Sevel. Usigneret portræt. Privateje.

Maren Jensdatter Sevel. Unsigniertes Portraitgemälde. Privatbesitz.

danske skoleholder"⁴. Fra andet ægteskab kendes ingen børn, ligesom Terman Mortensen ikke umiddelbart er fundet som barnefader før sit ægteskab med Maren Sevel. Stedsønnerne arvede således hans formue. Han var ejer af 38 ejendomme i Ribe.

Jens Rasmussen Rahr var født 2. februar 1711. Han var kun 9 år gammel, da hans far døde. Han var født med et dusin sølvskeer i munden og var i besiddelse af et stort initiativ, så han kom ikke til at lide nød. Broderen Hans må være død tidligt eller i det hele taget have været mindre driftig, da han ikke umiddelbart er fundet som virksom i Ribe. Et senere stiftet familielegat kan antyde, at denne anden gren af slægten klarede sig mindre godt. Jens Rasmussen Rahr overtog det fædrende handelshus, som moderen havde videreført under hans mindreårighed, foer til søs og indtog flere hædersposter i sin fødeby. Han blev vicerådmand i 1740 og senere også kirkeværg for Sankt Catharinae Kirke – herom senere. Lokalt omtaltes han altid blot som "Rådmand Rahr", hvilket navn også bliver anvendt i nærværende artikel. Rådmandsværdigheden og funktionen som en art embeds-

Fig. 4. Jens Rasmussen Rahr, 1711-87. Portræt malt af Henning Frederik la Croix. Det synes som om, Jens Rasmussen Rahrs ansigt ville have taget sig mere dagligdags ud med en sømandshue end med paryk. Privateje.

Jens Rasmussen Rahr, 1711-87. Portraitgemälde von Henning Frederik la Croix. Es scheint, als ob sein Gesicht mehr für eine Seemannsmütze als für eine Parücke geeignet wäre. Privatbesitz.

mand var allerede i hans tid ved at miste sin status. Rådmand Rahr er en af de sidste, der nærmest var født til værdigheden, idet man i løbet af 1700-tallet forlod denne praksis og lod posterne besætte med virkelige embedsmænd med forskellige funktioner. Deres lavtlønnede rådmandsværdigheder sammen med godtgørelsen for de enkelte embedsforretninger kunne nok holde en families husholdning ved lige – men det var aldrig nogen lukrativ forretning.

Rådmand Rahrs handel nævnes som udelukkende "Gewürtz, Vine og andre grove Varer". 1749-51 forpagtede han konsumtionen i Holstebro, men opgav tilsyneladende denne forretning efter de to års forløb. Han havde en kort tid eneret på forhandling af stemplet papir, men opgav det snart. Han søgte om tilladelse til at anlægge et sæbesyderi, hvilket nægtedes ham, idet privilegiet til sæbesydning blev givet til Horsens⁵.

Fig. 5. Sophie Caroline Rahr, født Goldt, 1744-1828. Portræt malt af Henning Frederik la Croix. Familietraditionen hævder, at hun fik frisuren sat om aftenen og sad opret natten igennem, indtil maleren kom. Privateje.

Sophie Caroline Rahr, geb. Goldt, 1741-1828. Portraitgemälde von Henning Frederik la Croix. Die Familietradition erzählt, dass sie nachtsüber mit der fantastischen Frisur in einem Stuhl sass, ehe der Kunstmaler ankam. Privatbesitz.

Ægteskab og børn

Jens Rasmussen Rahr blev gift første gang 6. maj 1740 med enke Dorothea Catharina Hedevig Jensdatter Gude Nyegaard, (ca. 1701-71), fødested ukendt. Vielsen fandt sted i hjemmet, således som det var skik i de fornemmere kredse "... efter Kgl. Majestæts Tilladelse uden forudgået Trolovelse og Tillysning ...". Hun angives at have været enke efter den i øvrigt ukendte Peder Kindhaus, og hendes egen slægt kendes heller ikke. I det mere end 30-årige ægteskab blev kun født et barn, sønnen Peder Jensen Rahr, døbt 14. september 1740⁶. Faderne til dennes dåb siger lidt om familiens omgangskreds og position i byen: Fru præsidentinde Worms, jomfru Ingeborg Friis og borgmester Lund. Man kan så gisne om grunden til, at der ikke var endnu flere faddere, hvad ellers nok var brugeligt i de finere kredse; måske den forholdsvist korte tid mellem bryllup og fødsel og den tem-

Inserat: Rent tilfældigt traf jeg på Sophie Caroline Rahrs portræt på internettet. Hun fandtes på Sheila Westons stamtavle (England). Gennem hende fandt vi frem til en af hendes fætre på New Zealand, som havde fotograferet portrættet i Odense tillige med de tre øvrige en gang i 1980-erne. Han kendte også ejerens navn. Denne var død, men Odense Kirkegårde kunne oplyse dødsdatoen, hvorpå Skifteretten i Odense kunne meddele, hvem, der havde stået for afvikling af dødsboet. Gennem denne slægtning i Ålborg kom jeg frem til ejeren af portræterne, som velvilligst lod dem kopiere af museumsinspektør Peter Munch Jensen, Museet på Sønderkov.

Maleren Victor Henning Frederik la Croix, ca. 1717-83, levede med sine forældre i Odense, hvor han var medhjælpende portrætmaler hos sin far. Han kom til Ribe og malede den lærde latiner, stiftsprovst Peder Tetens (1728-1805) tillige med dennes hustru. De levede i Ribe 1773-81, inden provsten blev udnævnt til biskop i Viborg. Man må formode, at ægteparret Rahrs portrætter er malt samtidig med, at maleren var i Ribe alligevel. Pudsigt er fru Tetens allerede ved Maren Rahrs dåb i oktober 1780 benævnt bispinde, selv om familien først flyttede til Viborg i 1781.

Jens Juel, som malede Peder Rahrs portræt, kan have fået forbindelse til familien Rahr i Hamborg, hvor han arbejdede, og dér have fået bestilling på portrættet af Peter Jensen Rahr. I øvrigt er dette portræts historie indtil videre ukendt.

melig store aldersforskel på ægtefællerne kan tale sit forblommede sprog, omend tiden i øvrigt ikke synes at have været snerpet i viktoriansk forstand. Et andet, pudsigt, indicium på familiens position og anseelse ses i, at en af de tidligere tjenestefolk i kirkebogen ved sin vielse blev betegnet "som tidligere har tjent Rådmand Rahr". Ergo må det have været en bemærkelsesværdig kvalitet.

Ægtefællerne har været så stolte af sønnen, at de senere lod hans portræt male af en af vort lands ypperste portrættører, Jens Juel, muligvis i forbindelse med, at han blev forlovet med Sophie Caroline Goldt, født 5. November 1744 i Assens. Hun var datter af toldinspektør, kammerråd Johan(nes) Ditlev Goldt, som var født i Slesvig 1714, død i Ribe 1779. Hendes moder, Cathrine

Fig. 6. Peder Jensen Rahr, 1740-71. Malt af Jens Juel, 1770. Statens Museum for Kunst.

Peder Jensen Rahr, 1740-71. Von Jens Juel gemalt 1770.

Kjærrumgaard (død 1809) skal have været søster til "rådmand Ussings hustru" i Ribe, uden at det er præciseret, hvem fra den store slægt Ussing, det drejede sig om. Under alle omstændigheder har det været et parti af lige værdighed, da begge de unge kom fra familier med rigdom og indflydelse. Sophie Caroline Goldt havde i hvert fald to søskende, nemlig en søster Christiane (født 1761), som opholdt sig i Det rahrske Hus ved folketællingen 1787 og en søster Catharina Elisabeth Goldt (1749-1835), gift med løjtnant og toldkontrollør Otto Reinhold Brummer i Ribe (1739-1818)⁷.

Dorothea Catharina, Rådmand Rahrs første hustru, døde 12. februar 1771 og blev begravet inde i Sankt Catharinae Kirke. Ifølge familietraditionen⁸ pådrog sønnen Peder sig en slem forkølelse i den uopvarmede kirke ved moderens begravelse, og han døde og blev selv begravet i samme kirke 6 uger senere, den 30. marts 1771.

Herefter stod den unge nyforlovede Sophie Caroline pludselig uden umiddelbar udsigt til ægteskab. Hvorledes det nu end gik for sig, endte det med, at enkemanden Jens Rasmussen Rahr og den unge svigerdatter blev viet til hinanden. Vi

kender ikke vielsesdato eller -år. Den er ikke indført i nogen af Ribe Bys kirkebøger. Rimeligvis har den fundet sted i hjemmet hos en af parterne, og rimeligvis er der hengået et år fra de respektive afdøde fællers dødsdage. Dette underbygges af, at det første barn i det nye ægteskab blev født i 1773. Sophie Caroline var i 1772 28 år gammel, og hendes ægtemand og forrige svigerfar var 61 år gammel. Aldersforskellen var 33 år. I ægteskabet fødtes følgende fem børn:

- 1) Peder Jensen Rahr, (1773-1790). Ugift.
- 2) Dorothea Cathrine Rahr, (1774-1851). Gift med major Heinrich Christian Eiler von Lachendorph (1759-1845) i Ribe. Boede i en gård i Hundegade.
- 3) Rasmus Jensen Rahr, (1776-1855). Boede i hjemmet i Ribe, død på "Sønderskov" ved Brørup. Ugift.
- 4) Johannes Detleff Jensen Rahr, (1777-1837). "Haraldskær" ved Vejle, "Rahrseje" ved Randers og Dronningborg Mølle. Gift med Charlotte Amalie Ussing (1782-1837).
- 5) Maren Rahr, (1780-1813). Gift med proprietær Peter Momsen (1779-1846) på "Sønderskov" ved Brørup.

Jens Rasmussen Rahr selv døde i hjemmet 8. november 1787 og blev begravet i Sankt Catharinae Kirke den 15. november. Der findes ingen epitafier over familien, men en kisteplade er bevaret.

Rådmand Rahrs virksomhed

Familien Rahr var storkøbmænd. De faldt slet ikke ind under følgende karakteristik, som en ældre økonomisk forfatter har villet klistre på provinskøbmændene: "Hvad kan man vente for gavnlig virkning af den lave tilstand, hvori de fleste småstæders købmænd befinder sig. Han er nu efter regelen tillige kromand, hans dagligstue er kontor, børs, skænkestue på en gang. Brændevinsflasken er mægler og den jævner alle vanskeligheder – sædvanligt på bondens bekostning. De alt for mange småstæder, som ere vedligeholdte blot ved privilegier, have udklækket en alt for stor mængde købmænd, der egentlig er kræmmere og høkere. De fleste er løbne ind i standen uden opdragelse, uden kundskaber, uden kapital, uden ringeste handelskonnektioner, højst med et lübsk handelsven-skab."⁹

Rådmand Rahr var yderst driftig med sine betroede talenter: Han handlede, drog på hvalfangst, udlånte penge og engagerede sig. Han må have været striks med hensyn til at inddrive tilgodehavender, men på den anden side levede han op til mottoet "noblesse oblige". I sit eget tilfælde følte han, at formuen forpligtede ham til at yde noget til samfundet. Rådmand Rahr var gennem mange år bestyrer (efter vor tids begreber nok nærmere bestyrelsesformand) for Ribe Byes Fattigarbejdsanstalt, Rasphuset¹⁰. Han kautionerede gerne for gode tiltag, for eksempel da fannikkerne købte deres egen ø i 1741 (6000 Rigsdaler) og for forskellige mænd, som nødvendigvis måtte stille kaution for at opnå et embede eller en benefice. Amtsforvalter Laurits Christensen fik 21. januar 1779 kaution på op til 4000 Rigsdaler¹¹. Hospitalsforstander Hadberg i Kolding 26. august 1769 "på alle billige Fordringer", det vil sige nærmest ubegrænset kaution. Da Ribe gamle Bispegård 1760 stod ledig, tegnede Rådmand Rahr sig som garant sammen med syv medinteressenter, fik skik på gården og solgte den i mindre parter. Han kautionerede for toldforvalter Richter (2352 Rigsdaler) og for toldforpagterne Molrath og Bruun i Fredericia i 1752, 53 og 54 (11.500 Rigsdaler)¹². Sandsynligvis for flere, hvis navne ikke har kunnet spores i det lokale kildemateriale. Rahr påtog sig formynderskab for umyndige og forvaltning af deres midler. Hans handelsforbindelser førte ham til Husum, hvor han var formynder for Regina Maria Papiken fra 1745. Der kan have været adskillige andre myndlinge, for ved Rahrs død i 1787 tillod kongen at "Madame, sal. Rådmand Rahrs må i Aviserne indkalde dem, som efter hendes afdøde Mand måtte have nogen Præntion for så vidt hans hafte Rådmands-embede i Ribe vedkommer ... må i de københavnske berlingske Aviser, Riber Stifts Adresse Avis og Den altonaische Merkur ... indkalde dem, som formener sig at have noget at fordrø, ... være sig publicque Midler, Børnepenge, Skifters Forvaltning ... at anmelde og bevisliggøre."¹³

En lignende tilladelse blev udstedt vedrørende Rahrs private forretninger. Vi ved så ikke, hvor mange fordringer, der indløb, for Madame Rahr havde efter mandens ansøgning hos Kongen i 1782 tilladelse til at hensidde i uskiftet bo¹⁴.

Som kirkeværg for Sankt Catharinae Kirke i Ribe ydede Rådmand Rahr sit gode bidrag. Han lod altertavlen opmale 1765 i sin tids stil, lyst gråt med guldstafferinger. Som en påskønnelse af indsatsen forfattede kirkens præst, David Grønlund, følgende velmente vers, som endnu står påmalet altertavlen:

"Velsignelse Gud givet har
til vor retsindig Rådmand Rahr
Han af Taksigelse til Gud
Mig så smukt stafferet ud!"

og

"Stadens Flor og Kirkens Smykke
Hver som ynder sige må:
Rådmand Rahr Gud give Lykke
og hans Hus velsignet stå."

En senere eftertid har omtalt denne staffering som "mindre heldig." Dertil forærede han en "ny og meget smuk messehal" til kirken¹⁵.

Rådmand Rahr involverede sig i adskillige bankforretninger i sit liv. Det vil sige, at han udlånte sine likvider mod pant i bygninger eller bohaver. For så vidt gælder hans engagementer i Ribe By, kan man følge dem i byens skøde- og panteprotokoller, hvor der kan optælles 68 pengeudlånsforretninger i årene 1748-1787 og salg af 9 byejeendomme. Imidlertid lånte han også penge ud til folk andetsteds, og tilfældige fund har afsløret ham som ejer af gårde i hhv. Faurholt i Seem Sogn, i Høgsbro i Hviding Sogn og i Jernvedlund i Jernved Sogn. Højst sandsynligt er disse tre fund ikke enlige svaler, men en nøjere gennemgang af egnens skøde- og pantebøger vil utvivlsomt afsløre flere, ligesom hans kaution for hospitalsforstanderen i Kolding indicerer, at hans interesser kan have strakt sig geografisk langt. Ligeledes kunne det være interessant at undersøge, hvor meget han havde stående ude i Husum, Hamborg, Altona, Amsterdam og i det hele taget langs Vestkysten af hertugdømmerne. En enkelt indførsel i Ribe Bys Skøde- og Panteprotokol fra 27. maj 1788 afslører, at Rådmand Rahr opkøbte pantebreve fra mindre heldige forretningsdrivendes fallitboer. I dette tilfælde en købmand i Hamborg. På Fanø kan man finde Rahr som långiver et par enkelte gange, dels på Sønderho og dels i Nordby¹⁶.

Ribe Stampemølle

Rahr arvede Ribe Stampemølle efter sin stedfar, Terman Mortensen, som havde ladet den forfalde. Vel ikke fordi han ønskede det, men fordi den kastede så lidt af sig, at dens drift ikke kunne vedligeholde bygningerne og anlægget. Magistraten pålagde ham at istandsætte møllen, men han standsede den og lod den delvist nedbryde. Stadens feldberedere, som var afhængige af, at møllen fungerede, overtalte Rahr til at sætte den i stand, og han lod den helt nyopbygge 1748. Rådmand Rahr indsendte i den anledning denne ansøgning til byens magistrat:

Højædle og Velbyrdige Hr. Justitsråd og Præsident samt
Velædle, Ædle og Velvise Hr. Borgmester og Rådmand

Det er Deres Velbyrdigheder og Velvisheder til dels bekjendt, at min Sal. Stif-Fader Terman Mortensen var Eier af forrige Stampemølle her ved Ribe uden Synder Porten beliggende og at han formedelst dens store Brøstfældighed efter Deres Excellence Hr. geheimeråd Stiftsbefalingsmand von Gabels nådigste Ordre af 21. august 1730 var befalet at indlevere Deres Velbyrdigheder og Velvisheder Forslag i hvad Måde bemeldte i Bund og Grund ruinerede Stampemølle kunne repareres og i Stand sættes. Derpå haver min salig Fader den 21. December næstefter udleveret sine Proportioner, men disse har ikke fundet Deres Velbyrdigheders og Velvisheders Bifald, hvorover min merbemeldte Sal. (Sted)Fader blev forårsaget Stampe=Møllens ganske at afrydde. Siden den Tid have de her i Byen boende Feld=Beredere været nødtvungne at søge langt fra liggende Stamp=Møller og det med stor Bekostning og Viderværdighed, hvorover de nogle Gange hos mig har anholdet om jeg, om muligt, ville vigilere for [være opmærksom på] at få en Stamp=Mølle her ved Byen igjen opbygget. Da nu dette Værk i mine Tanker kan være Byen til Lettelse og Indvånerne til stor Nytte og Fordeel, have jeg resolveret at ville lade en Stamp=Mølle opbygge såfremt det måtte behage Deres Velbyrdigheder og Velvisheder at accordere mig samme på efterskrevne Conditioner:

- 1) At mig tillades at bygge Stamp=Møllen på min egen Grund ved Nørresiden af Strømmen strax efter Byens Synder=Port og fæste Slusens Ende på Byens Grund synden bemeldte Strøm.
- 2) Forundes mig at måtte lade optage og beholde de Pæle og Tømmer som i og ved nuværende Sluse forefindes.
- 3) Imod Slusens og Bolværkets Vedligeholdelse måtte de sædvanlige Strøm=Penge ganske opføre.
- 4) At jeg og mine Arvinger nyder Frihed uden nogen Hinder at må lade fiske med Garn og Ålegarn såvel Øster som Vester ovenmeldte Stamp=Mølle forsåvidt Byen tilhører imod den sædvanlige årlige Afgift til Præsidenten og Borgmesteren, nemlig udi rede Penge 1 Rd og 2 Fjerdinge Ål.
- 5) At Magistraten på Byens Vegne ved Deres Excellence, Højvelbårne Hr. Geheimeråd og Stiftsbefalingsmand von Gabels nådige Approbation hjemler mig og mine Arvinger bemeldte Stamp=Mølle og omrørte Fiskeri mod forberørte årlige Afgift til ævindeligt Brug og Eie.
Hvorimod jeg tilforpligter mig på egen Bekostning at lade en forsvarlig Stamp=Mølle Sluse og tilhørende Bolværk opbygge og forfærdige, som jeg og mine Arvinger eller hvem som herudi Byen ejendes vorder skal være forbundne stedse at vedligeholde.
Jeg forbliver med megen Estime Deres Velbyrdigheders og Velvisheders ydmygste og ærbødige Tjener, J.R.Rahr
Ribe den 11. marts 1748¹⁷.

Ovenstående blev bevilget af magistraten den 21. marts samme år.

Han stillede senere en række forslag til forandring af driftsbetingelserne, hvilke var betydeligt fordelagtige for byen, men avlsbrugerne ønskede ingen forandringer, og Rahr kom i proces med dem om brugen af møllen. Rahr drev den uden særlig fortjeneste, men med store ærgrelser, idet den bestandig skulle istandsættes og dæmningen ligeledes. Dæmningsbrud medførte erstatningskrav fra damskiftejerne. Det siges, at efter Rahrs død blev Ribe Stampemølle omdannet til kornmølle, og feldberederne måtte til Haderslev eller

Flensborg med deres skind¹⁸. Det er ikke rigtigt, idet enken, Madam Rahr aldrig forandrede møllens driftsmåde, men simpelthen solgte Ribe Stampemølle den 20. december 1796 for 500 Rigsdaler til Hans Mikkelsen¹⁹ efter en opslidende proces anlagt af den geskæftige apoteker Eilschou. Til gengæld opsagde Madam Rahr straks 1796 et pantebrevslån på 2499 Rigsdaler, som Eilschou havde taget hos hende mod 3. prioritet i Ribe Apotek, og som først blev mortificeret 13. juli 1811. Man må formode, at hun har haft nogen fornøjelse af at have haft apotekeren løbende med jævne mellemrum med bøn om at få pantet prolongeret. Ved salget hed det, at Hans Mikkelsen køber møllen "med 7 Fag Hus, hvorudi er 8 Stamper til at stampe Skind og uldent Tøj udi samt Materialer til et Kalkværk." Der er ikke antydning af, at møllen skulle være forandret til kornmølle.

Rederi og hvalfangst

Ifølge tidlige optegnelser om familien Rahr har de gennem 1600- og 1700-årene ejet forskellige skibe. Det lader sig ikke umiddelbart afgøre, hvilke og hvor mange ad gangen. Først fra omkring 1770 kan man via Øresundstolden fastslå, hvilke af deres skibe, der befør Østersøen. Det var:

- (1779) en kuf på 14 commercelæster, bygget på Mandø 1764
- (1779) en galease på 36 commercelæster, bygget på Fanø 1778
- (1779) en galease på 31 commercelæster, bygget på Fanø 1775
- (1789) en jagt på 15½ commercelæster, bygget i Flensborg 1777
- (1789) en brig på 36 commercelæster, bygget på Fanø 1779
- (1789) en brig på 31 (senere øget til 40) commercelæster, bygget i Sønderborg 1770
- (1790) en jagt på 15½ commercelæster, bygget på Fanø 1774²⁰.

Såfremt vi skal holde os til byggeårene, så er der tale om 7 skibe hovedsagelig indenfor en 10-årig periode, uden at vi dog kan afgøre, hvor mange af dem, der sejlede samtidigt, ligesom deres navne ikke er overleveret gennem toldlisterne. Da alle de nævnte skibe er observeret og fortoldet ved Øresundstolden i årene omkring Rådmand Rahrs død, understøttes familietraditionen og Kromanns op-

lysning, der siger, at Madame Rahr holdt skibe "både i Østersøen og Middelhavet."

Dertil kan suppleres med et par indførsler i Ribe Bys Skøde- og Panteprotokoller. Først et bilbrev. Det er en teknisk betegnelse for en skibsbygningsattest, udstedt af skibstømreren (bil = økse):

"Rådmand Rahr hans Biel Brev på en Galliothe. Tirsdag den 27. Sept. 1757 gav Rahr dette tyske Brev til Borgmesteren med Bøn at ville lade det translateret, og lyder:

Borgmester og Råd i Eckernförde gør vitterlig, at Henrik Frahm Bagen Husumer, bosiddende Borger og Købmand her sst. gav til kende hvorledes han for hans Galliota "Cathrina Locie" kaldet behøver et troværdigt Attestatum er bleven nyfortimmeret og bygget med Begæring vi måtte meddele ham den sandfærdige Attestatum som det nu efter Sandhed har sin Rigtighed at benævnte Galliothe på denne Skibsbro i denne Sommer af Skibstømmermanden Clement Bothsmann er bleven aldeles ret nyopsat, tømret og bygget, 27 alen lang i Kølen og 15 Fod bred i sin Flade og 7 Fod 4 Tommer dyb i Rummet, så har vi på Embeds vegne ikke kunnet nægte ham denne Attestation. Eckernförde den 22. Sept. 1725. Detleff Julius Thomsen, Bgm. Jakob Noot, Stadsskriver.

Læst for retten i Ribe 27. sept. 1757.²¹

Hvorledes skal man så tyde den kendsgerning, at dette brev er blevet tinglæst i Ribe? Der kan være flere forklaringer, men under alle omstændigheder må Rådmand Rahr have været interessent i det omtalte skib, omend vi ikke aner, hvilke anparter der kan have været tale om.

Den anden indførsel lyder:

Jan Knepper af Rotterdam hans udgivne Skøde til Rådmand Rahr i Ribe på et skib²².

"Jan Knepper fra Rotterdam, Skipper på den Byds Skib "Leonora & Leonardo" kaldet, hjemmehørende sammesteds og nu her ved Havervig er beliggende, kender og hermed vitterliggør at jeg ifølge den bemeldte Skibs Ejer Hr. Willem van der Sluijs, boende i Rotterdam mig given Fuldmagt, dateret sidstafvigte 13. Marts, som herved in Originale følger, haver solt og afhændet fra velbemeldte Hr. Willem van der Sluijs og mig samt vore Arvinger og Medredere til Hr. Rådmand Jens Rahr i Ribe og hans Arvinger

forberørte Byds Skib med al dens tilhørende Sejl, Anker, Tove, stående og løbende Takkelage, Styrmands- og Køks Gods med videre den under min Hånd givne Inventarium af Dags Dato omformelder. Og da velbemeldte Rådmand Jens Rahr i Dag haver betalt mig den derfor accorderede Summa 1600 Gylden Hollandsk Kurant, så takker jeg ej alene for god og nøjagtig Betaling, men og tilstår på merbemeldte Hr. Willem van der Sluijs, Medinteressenter, egne og Arvingers Vegne ingen ydermere Lod, Del eller Rettighed at have til berørte Byds Skib og dens tilhørende, men fra denne Dag skal tilhøre Rådmand Jens Rahr og hans Arvinger, som må gøre sig denne Byds Skib nyttig, som han bedst ved og kan uden Tiltale i nogen Måde. Til yderligere Stadfæstelse haver jeg denne Skøde påtrøkt mit Signet og forseglet og venligen ombudet Laurids Bolderup og Jann Simonsen her i Havervig boende dette med mig til Vitterlighed at underskrive og forsegle. Havervig den 8. maj 1750. Læst for Retten på Riber Byting den 28. sept. 1756."

Det sidste påtrufne dokument i forbindelse med rederivirksomheden, er følgende salgsbrev:

"Jeg underskrevne Caroline Sofie Goldt, sal. Rådmand Rahrs efterlevende Enke i Ribe ... sælger og afhænder til I. W. Niemeyer i Altona det mig tilhørende Skib "Sofia Caroline", drægtig 40 Commercélæster, nu beliggende i Altona Havn med alle Redskaber og Tilbehør for den Pris vi mundtlig er enige om, 1000 Rigsdaler 7. juni 1799. S. C. Goldt, sal. Rahrs."²³

Det er formodentlig det skib, som er angivet bygget på Fanø 1774²⁴. Til fordel for denne antagelse taler, at skibet var opkaldt efter Sophia Caroline, og at Rådmand Rahr var blevet viet til hende året forud. Har man altså lagt kølen i vieldsåret, kan skibet udmærket være blevet navngivet og søsat i 1774. En umiddelbar vurdering vil være, at det 25 år gamle skib må have været ud-tjent på salgstidspunktet, og at den lave salgspris derfor synes meget rimelig.

Det er muligt, at en pludselig opgang i skibsfarten på Ribe omkring 1750 overhovedet gav Rahr mod til at genoptage byens ellers hensygnende skibsfart. En fremgang i studeeksporten angives som årsag. Han skal have handlet på Holland

og Spanien. I 1756 blev hollænderne lige så pludseligt borte, som de i nogle år i forvejen var dukket op, og antallet af besøgende skuder dette år sank til 13. Men samtidig tog Jens Rahr fat på sin udenrigshandel, idet han lod hukkerten "De jonge Pieter" på 35 læster afgå til Lissabon for derfra at hjemtage en ladning salt. Tre år senere fragtede han gallioten "Cathrine Lucia" af Hamborg for en rejse til Bilbao, sandsynligvis i samme ærinde, thi i de følgende år var det stadig salthandelen, der havde hans opmærksomhed. Efter i en årrække at have fragtet forskellige både, købte han i 1770'erne hukkertgaleasen "Dorothea Catarina" på 36 kommercelæster. En del af dennes rejser gik til Liebau i det nuværende Litauen, hvor den indladede hør, hvorefter den sejlede hørren til Figueria i Portugal og tog salt med tilbage derfra.

I Nordby, hvor besejlingsforholdene var betydelig bedre end i Ribe, lod Rahr indrette eget trankogeri i forbindelse med hvalfangsten i Nordatlanten. Denne skal han have begyndt omtrent år 1745 og fortsat til sin død. Tilsyneladende deltog han selv i ekspeditionerne, og det angives, at han som en aldrende mand på 73 år var med på togt til Spitsbergen²⁵.

I 1781 skal Rådmand Rahr have sendt et hvalfangerfartøj af sted, men mere påtrængende forretninger gjorde, at han i stedet måtte dirigere skibet fra Hamborg til Malaga. Regeringen var så interesseret i hvalfangsten, at den endog lovede en art præmieudbetaling på 15 Rigsdaler pr. kommercelæst til udrustning af både, der sendtes til Nordishavet og Rahr tog denne chance med og dirigerede "Dorothea Catarina" på hvalfangst ved Spitzbergen²⁶.

"Rådmanden i Ribe, Hrr. Jens Rahr har, som bekendt, på sine Steder fundet Regning ved, i en Tid af over 40 År at sende Skibe på Robbfangst under Eilandet Jan Meyn og endnu 1784 havt et på 40 Commercelæster. Skibet overvintret udi Fanø Havn, hvor og Tranbrænderiet er indrettet. ... Bemeldte Patriot i Ribe skal og agte at udvide sit Anlæg med flere Fartøjer, hvorved den kongelige Plakat af 13. Okt. 1784 giver den kraftigste Opmuntring²⁷."

Rådmand Rahr må tidligere have været involveret i trankogieret i Hjerting, hvor han købte halvpart i et bestående anlæg i 1740 efter C. P.

Riisbøls død og deltog med halvpart i "Det hjeringske grønlandske Rederi" med skibet, en pinke "De Fortuna" indtil 1748, hvor han tillige udrustede eget hvalfangerfartøj ved siden af hvalfangerkompagniets. Kompagniet blev nedlagt 1758, men Rahr fortsatte tilsyneladende for egen regning indtil 1769, hvor han flyttede aktiviteten til Nordby²⁸.

Nu mangler man at kende den henvisning, som Carl Pontoppidan benævner "som bekendt" for at få nærmere oplysning om denne virksomhed. Imidlertid fandtes der en Ribe-forfatter, rektor for stadens latinskole Lorens Hanssen, der havde kendt Rådmand Rahr personligt, og skriver²⁹:

"Købmand Rahr her af Byen udrustede i mange År Skibe til Grønland. Omtrent i 1748 udrustede han i Fællesskab med andre Interessenter et Skib, hvilket fortsatte en Del År, indtil han kunne købe de øvrige ud og drive Fangst for egen Regning. Senere lod han endnu et Skib udruste til Grønlandsfarten og vedblev hermed, indtil han døde 1787. Hans Enke fortsatte hermed i otte År efter hans Død med forskellig Lykke. De første tre År med meget Fordel, de sidste fem med bestandig større eller mindre Tab. De sidste Års Uheld, som langt fra opslugte Fortjenesten af de første tre, skulle ikke have afskrækket hende fra et så nyttigt Forehavende, som ikke alene gav 64 Sømænd Levebrød, men også gav Byens mange Håndværksfolk Fortjeneste."

Rådmand Rahr har naturligvis interesseret Fanøs historiker, N. M. Kromann, på grund af dennes engagement på øen, men i sin "Fanøs Historie" er han desværre slem til ikke at anføre sine bevissteder, hvorfor det ikke har været muligt at efterspore disse. Kromann har i hvert fald haft tilgang til kilder, der fortæller mere, end der umiddelbart kan genfindes:

"I året 1748 udruster rådmand og handelsmand Jens Rasmussen Rahr af Ribe et skib til hval- og robbefangst i Nordishavet. Føreren og styrmanden var fra Rømø, men matroserne fra Fanø og Hjerting. Hyren for en matros var 5½ Rigsdaler månedligt, 2 Rigsdaler af hver hval og 8 skilling af hver sælhund, der fangedes. En hval af mellemstørrelse gav ca. 120 tønner tran. Foretagendet gik heldigt, og han anskaffede flere

skibe også til anden fart. I 1771 har han således et skib, der overfører stude fra Hjerting til England. I 1782 er han selv med et af sine skibe på en ekspedition til Spitsbergen. Af hans skibe nævnes i 1782 sluppen "Dorothea Cathrine" på 36 kommercelæster ført af Jens Mathisen Dahl fra Rømø. Dette skib har i vintermånederne 1782-83 været på fragtfart til Middelhavet. I 1794-95 føres det af Mathis H. Dahl, og han gør en rejse dermed til Holland, efter at han i 1795 er hjemkommen fra Grønland. I 1769 har Rahr første gang betalt havnepenge i Nordby af 2 Grønlandsfarere med 1 Rigsdaler 2 Mark; siden hvert år til 1795. Rahrs enke, Sofie Caroline Goldt, fortsatte bedriften efter Rahrs død. I 1793 nævnes skibene "Sofie Caroline" på 46 kommercelæster ført af J. N. Duun og "Die gekroente Swan", 15½ kommercelæster ført af Chr. N. Dahl. "Sofie Caroline" var i januar-februar 1796 en tur i Middelhavet, ellers lå skibene hvert år i vinterleje i Nordby Havn, hvor Sofie Goldt havde pakhus og trankogeri. Farten blev til sidst mindre rentabel. ... og året efter (1795) afhændede hun skibe og pakhus på auktion. Et våningshus, 6 fag stort og et pakhus på 9 fag blev tilstået Claus og Jens P. Clausen for 210 Rigsdaler kurant. Et pakhus på 12 fag fik købmand Niels Jakobsen for 120 Rigsdaler, ... 7 slupbåde gik for 10 Rigsdaler stykket, og det øvrige inventar, emballage og samtlige redskaber gik for 266 Rigsdaler.

"Sofie Caroline" havde på sin rejse til og fra Grønland i 1782 lidt betydeligt havari, ved skibets hjemkomst blev det synet og takseret. ... skader for i alt 1622 Rigsdaler."

"Rådmand og købmand Jens Rasmussen Rahr i Ribe begyndte omkring 1756 at drive skibsrederi og hvalfangst ved Grønland. I 1764 købte han på Mandø et dér indstrandet brigantinerskib, 19 læster drægtigt og i 1766 ligeledes på Mandø et indstrandet galeaseskib på 24 læster. Begge disse skibe fik han med megen møje og besvær indslæbt til Ribe og dér repareret; men da han året efter ligeledes køber et strandet skib på Rømø, der var for stort til at kunne flyde til Ribe, og da det nærmeste sted, det kunne repareres var Altona, foretrak han at kalde en skibsbygger hertil for at udføre reparationen, og valg-

te da Nordby som det bedste sted for anlæg af et skibsbyggeri. Den mand han da kom i forbindelse med og antog til at lede byggeriet, var Lorentz Holst, der da drev skibsbyggeri i Altona. Nordby Kommune overdrog ham vederlags frit en grund ved havnen til anlæggelse af beddinger. Herom blev der i 1792 den 17. april, da Holst havde oparbejdet sin virksomhed betydeligt, og kommunen mente han for fremtiden kunne stå sig ved at yde et lille vederlag for benyttelsen af pladsen mod at "han og hans hustru samt deres arvinger og efterkommende ejere deraf betaler årligt til Nordby Sogns kirke 2 Rigsdaler af de fremmede skibe, som lå her i havnen til vinterleje efter kirkens reglement."³⁰ Rådmand Rahr i Ribe havde hidtil været økonomisk interesseret i skibsværftet; men efter hans død i 1787 blev Holst enejer af værftet.

Det var i høj grad generende for søfarten fra Fanø med den strenge udskrivning af folk til orlogstjeneste, som i 1775 syntes at skulle lamme skibsbyggeriet. Rahr ansøgte derfor 16. februar dette år, efter at udskrivningschefen havde været på Fanø og udtaget et betydeligt antal unge mænd, admiralitetet om, at de folk, han havde brug for til skibsbyggeriet og sine grønlandsfarere, måtte skånes for indkaldelse. Stiftsbefalingsmanden i Ribe, Lewetzau, gav hans andragende følgende anbefaling:

"Til stor Bekvemmelighed såvel for fremmede som indenlandske har supplikanten for et par År siden på egen Bekostning anlagt indbemeldte ikke ubetydelige Skibsbyggeri på Fanø under Riberhus Amt. Hvor nyttigt og fordelagtigt dette patriotiske Værk er for de almindelige og mange i særdeleshed falder straks i Øjnene, når dette er det eneste Tømmerværft, som er eller nogen sinde vides at have været på hele vesterkanten af Jylland, hvor nu ikke alene de Skibe, som på Farvandene deromkring måtte forulykkes, men i særdeleshed de Skibe og Fartøjer, som i Jylland fra Skagen af og indtil Elben hjemmehører, nærmere end udenlandsk på Forlangende med en tålelig Bekostning samt lige så godt og forsvarligt som andetsteds kan blive kalfatrede og fortømrerede, item nye Skibe, byggede hvorved ikke alene mange Penge kan holdes tilbage i Landet, som hidtil for sådant Arbejde er udgået,

men ved og en ny Næringsvej er åbnet for flere Arbejdere i Land.

Det er rigtigt, at Supplikanten på dette sit Tømmerhverv har ladet bygge indbemeldte Skib, der er destineret i dette Forår at afgå på Fiskeri under Grønland, og ligeså rigtig er det, at han i mange År på bemeldte Fiskeri har udredet Skibe, undertiden 2 á 3 stykker. Den liden Opmuntring han derfor søger én Gang for alle til Bestandighed at erholde og forvisses om til fremdeles at kunne fortsætte så nyttige Anlæg, synes Vigtigheden af samme fuldkommen at fortjene og vil blive en ubetydelig Afsavn i de Søfolk, Deres Majestæt tid efter anden allernådigst måtte finde for godt til Flåden at lade udtage; men er ham så meget mere angelegen og fornøden bestandig at være vis på, som han til begge Deles varige Fortsættelse nødvendig behøver betjene sig af de på Fanø værende enrullerede Søfolk; og det var beklageligt, om enten hans Skibsbyggeri eller Fiskeriet under Grønland nogen Sinde under Mangel på behøvende Folk skulle enten standses eller lide mindste Ophold. p.t. Odense 3. Marts 1775. Lewetzau.”

Da der samme måned kun afgik 15 unge folk fra Fanø til orlogstjeneste – et ringere antal end sædvanligt – er andragendet sikkert imødekømt. Når skibsbyggeriet kom så hurtigt i flor på Fanø, var det ikke alene det betydelige antal store skibe, som Rådmand Rahr lod bygge dér. Kromann nævner derpå³¹ en række skibe, byggede på Nordby værft, men kun et af dem er angivet som bygget for Rahr, nemlig galeasen Dorthea Cathrine på 36 kommercelæster til Madam Rahr. På listen er fem skibe nævnt, hvis redere ikke er angivet. De er måske alle til rådmanden eller madammen? Der er fundet et enkelt eksempel på, at Rahr benyttede skippere fra andre steder end Ribe Amt:

“Således sejlede Lauritz Lauritzen af Rømø i 1767 med et skib på 25 læsters størrelse (ca. 50 tons) to gange turen fra Ribe til Riga hhv. Memel for Ribe-rådmanden Rahrs regning, uden at komme gennem Listerdyb. Tolden klaredes vistnok i Ribe.”³²

Yderligere søgning og studier i Øresundstoldregnskaberne vil sandsynligvis bringe flere farter

frem i lyset. Madam Rahr angives at have ejet to skibe i Ribes skattehovedbog 1816, men det er uvist, hvor stor drægtighed disse havde. Heller ikke deres navne kendes.

Kramboden

Familien Rahr holdt krambod i huset i Sønderportsgade. Sandsynligvis er denne krambod grundlagt allerede før Jens Rasmussen Rahrs tid, måske af hans far eller mor, det lader sig ikke længere bestemme. Det er heller ikke muligt at fastslå, hvilke varer der er blevet forhandlet herfra førend langt op i 1700-tallet, hvor vi kan hente oplysninger fra Ribe Bys accisebøger. Der skulle betales importtold af varer, som førtes ind i byen, og for de varers vedkommende, der kom ad havnen, findes endnu nøjagtigt førte lister 1779-91³³. Det er ganske vist fra Rådmand Rahrs sidste år, men de giver dog et fingerpeg om, hvilke varer der kunne omsættes i den gamle stad på det tidspunkt. Som eksempel på krambodshandlen anføres her im- og eksport for et enkelt år, 1781, som det er bogført i Ribe Bys Accise. Uforklarlige ord og ubenævnte indførsler er efterfulgt af (?). Tdr. = tønder, skp. = skæpper, fdkr. = fjerdingkar, pd. = pund, skp. = skippund, lp. = lispund.

14. April Fra Altona og Hamborg med skipper Anthonis Hansen af Sønderho i hans jagt af 2 læsters drægtighed:

3 tdr. Korn
2 tdr. Bay
1/2 td. Allun
400 Citroner
200 Pommeranser
40 pd. Mandler
150 pd. Kommen
30 pd. Lim
10 pd. Lakridsrod
9 tdr. Lyneborgsalt
100 pd. Pudder
2 halve Pundleger(?) Huder

21. Maj indgået fra Altona og Hamborg med skipper Anthonis Hansen af Sønderho i hans jagt, 2 læsters drægtighed:

1/4 Ame Linolie
500 pd. Sukat
200 pd. Appelsiner
20 pd. Krakmandler
1 lp. Tobakspeber

6 rus(?) Brampeber
1200 stk. Søm
1/2 skpd. Jernkram
50 pd. Svesker
1 rume Bugge(?)
6 Stole
6 Stole
4 fdkr. Sæbe

27. Juni fra Altona og Hamborg med skipper Anthonis Hansen af Sønderho i hans jagt af 2 læsters drægtighed:

150 pd. Rosiner
150 pd. Korender
400 Citroner
27 tdr. Lyneborgsalt

29. August fra Altona og Hamborg med skipper Anthonis Hansen af Sønderho i hans jagt af 2 læsters drægtighed:

20 pd. Terpentiniolie
100 pd. Rosiner
50 pd. Figen
3 pd. Bomolie
6 pd. Oliven
50 pd. Mandler
16 pd. Manneqvie(?)
1 pd. Safran
2 pd. Laurbærblade
2 pd. Korkpropper
150 pd. Anis
100 pd. Stål
6 ris gråt Papir
1 1/2 pd. Bly
6 hele og 6 halve ankre (?)
2000 pd. Kramsmål
4 fdkr. Sæbe
50 pd. god Sæbe

8. Sept. fra Altona og Hamborg med skipper Anthonis Hansen af Sønderho i hans jagt af 2 læsters drægtighed:

2 pd. Klumpbly
2 halve guider Pmelader(?)

18. Sept. fra Altona og Hamborg med skipper Antonis Hansen af Sønderho i hans jagt af 2 læsters drægtighed:

30 pd. (?)
2 gros Hobaispeber(?)
30 pd. Peber
6 pd. Kobberrøggelse
200 Citroner

13. November fra Holland med skipper Hans Jensen

Møller af Sønderho i hans jagt af 6 1/2 læsters drægtighed:

6000 uglaserede Tagsten

4. December fra Altona og Hamborg med kommandør Jørgen Duan af Rømø:

68 tdr. Lyneborgsalt
30 tdr. Bren(?)
12 tdr. Sild

6. December fra Altona og Hamborg med skipper Anthonis Hansen af Sønderho i hans jagt af 2 læsters drægtighed:

10 Kister ordinær Underglas
6000 Spiger
6 lp. Grovkram
Nürnbergerkram, værdi 6 Rigsdaler
6 lp. Jernplader
200 pd. (?)
16 Smørfustager
2 skp. Roer(?)
6 fdkr. grå Sæbe

13. December fra Altona og Hamborg med skipper Anthonis Hansen af Sønderho i sin jagt af 2 læsters drægtighed:

150 pd. Korender
200 pd. Rosiner
1 Anker Lissabon-øl
50 pd. Serpentinolie
500 pd. Risengryn
400 stk. Citroner
4 tdr. (?)
100 pd. Mandler
50 pd. Semenamom
20 pd. Galæbler
25 pd. Spidskommen
1 td. Peberrod
1 fustage (?)
150 pd. Boghvede
1 anker Bomolie
250 pd. Svedsker
250 pd. Kommen
50 pd. grå Sæbe
6 pd. Korkpropper
4 ris gråt Papir
4 ris fry(?) Papir
Nødder
2 Kister Glas

Udført 1781:

11. Marts: 1 1/2 td. Smør a 14 lp. og 2 skp. Humle
17. Marts: 2 tdr. Byggryn

3. April: 400 tdr. Rug og 20 tdr. Byggryn
 26. Maj.: 4 tdr. Smør og 9 lp. do
 31. Maj: 6 tdr. Boghvedegryn
 27. Juli: 6 tdr. Boghvedegryn
 31. Juli: 1 td. og 6 lp. Smør
 3. Aug.: 2 tdr. Smør og 14 lp. do.
 7. Sept.: 3 tdr. Smør a 14 lp.
 9. Sept.: 36 tdr. Smør
 9. Sept.: 4½ td. Smør
 18. Okt.: 18 tdr. Smør a 14 lp., og 4 lp. do.

Foruden de nævnte skipper benyttede Rådmand Rahr og siden Madam Rahr en lang række andre fragtskibe. Nedenfor nævnes dem, som kan aflæses i de bevarede accisebøger for Ribe Kran:

Skipper Thomas Nielsen af Sønderho
 Skipper Knud Jensen af Mandø
 Skipper Hans Jessen af Sønderho
 Skipper Th. Nielsen Foged af Sønderho
 Skipper Jens Niels Nielsen Ellens af Fanø
 Skipper Jens Jensen Sonnichsen af Sønderho

Ifølge vejerbøgerne kom importen søværts fra Altona, Hamborg, Ütersen, Holland og Norge. Landværts import angives at stamme fra Flensborg og Holsten. Desuden er Rådmand Rahrs skibe noterede hos Øresundstolden, og der er gået varer både til Baltikum og retur til danske, tyske, portugisiske og spanske havne.

Foruden ovennævnte varer importeredes hampeblår, norsk stangiærn, hør, muskatelevin, tagsten, mønje, indigo, kridt, lakrids fernabrück(?) og te. Eksporten bestod af humle, byggryn, røget flæsk, voks, røget laks og gråsej.

Som et kuriosum kan nævnes, at kaffe første gang findes anført som importvare i 1784, hvor Jens Rasmussen Rahr ad to gange indførte i alt 1198 pund kaffebønner. Samme år indførtes for første gang te til salg, 360 pd. Dermed er dog ikke sagt, at andre handlende i Ribe ikke tidligere har indført disse varer, de kan blot ikke eftervises i accisebøgerne. En anden importør ved navn Jens Rasmussen optræder jævnligt i listerne over benyttede af vægten, men da navnet Rahr ikke knyttes til ham, må vi antage, at det drejer sig om en helt anden person, da vor Rahr allevegne i det skriftlige materiale omtales som "Rådmand Rahr". Denne anden importerende blandt andet brændevin, hvad aldrig ses hos Rahr. At Rådmand Rahr selv havde brændevinsbrænderi tilknyttet sin virksomhed, må anses for nærliggende, da sønnen Rasmus sidenhen opførtes i folketællingen og omtales i litteraturen som brændevinsbrænder, og der var to kypersvende i kramboden³⁴. Der må nødvendigvis være handlet med nogen vin, siden der måtte to personer til at håndtere denne vare.

Man kan dog ikke af vejerbøgerne danne sig noget helhedsbillede af, hvad der førtes til salg i kramboden, for dels har der uden tvivl været ført en del indenlandske varer, og dels kan man på grundlag af et senere udsagn mistænke Rådmand Rahr og senere Madam Rahr for at have benyttet sig af den almindelige tradition for smugleri³⁵. Rådmand Rahrs svigerfar, kammerråd Goldt var overtøler i Ribe ... men her betræder vi gisningernes glødende grund på bare fødder.

Alle vejerbøger blev approberet af Ribes Magistrat, hvoriblandt også Rådmand Rahrs navn findes på første blad indtil 1782, hvorefter han udtrådte af byrådet, men beholdt titlen rådmand i folkemunde. Rådmand Rahrs navn som importør forekommer sidste gang i vejerbogen den 28. september 1787 – han døde 8. november og blev begravet 15. november 1787 – hvor han indførte noget rug, og enken, Madam Rahr, findes nævnt første gang 12. november samme år som importør af stokfisk. Allerede i 1788 var Madam Rahr den højstbetalende for benyttelse af byens vægt, hvad der siger noget om hendes handel både en gros og gennem kramboden. Ved handelshusets afvikling i 1828 angives, at der i gården fandtes et 13-fags bindingsværkshalvtag til tømmeroplag. Ergo må man regne med, at tømmerhandel også var en del af virksomheden. Ud over salget, må der have været nogen bondegårdsøkonomi i huset. Der holdtes køer og heste, og man ser senere ved dødsboauktionen efter Madam Rahr i 1828, at der blev spundet og kærnet i huset, – måske til mere end eget forbrug. Alt i alt synes der at have været et udstrakt landbrug knyttet til huset.

"Han nævnes "først og sidst som studeeksportør". Han lejede Ribe Kær af byen, formodentlig til græsning af sine stude, for 201 Rigsdaler for 6 års leje, senere 150 Rigsdaler for 10 år, men da var kærrets værdi nede, da en del blev udlejet til klynegrøft."³⁶

Det har ikke været muligt at kontrollere omfanget af studehandelen.

Det har ikke været muligt at kontrollere omfanget af studehandelen.

Rigdommens rangstige

Terman Mortensens enke og hendes søn Rådmand Rahr, var stadens to allerstørste skatteydere. Begge betalte i 1740 tre Rigsdaler og to skilling i skat til byen. Året efter blev Rahr pålignet skillingskat, hvor han betalte fire Rigsdaler som den eneste i byen. Ingen anden betalte mere end to Rigsdaler.

Staten måtte den gang som i vor tid finde på at beskatte diverse luksusvarer for at skaffe midler. I 1744 indførtes "Ko-, Heste- og Karosseskatten", hvor Rådmand Rahr kom af med 16 Rigsdaler. Ingen anden i Ribe betalte så meget. I ejendomsskat betalte han 102 Rigsdaler, en kolossal sum på det tidspunkt.

I 1763 skulle byens ejendomsbesiddere betale bidrag til Brandhjælpekassen, i alt 371 Rigsdaler, hvoraf Rahr alene betalte lidt over 9 Rigsdaler, hvilket er 2½ procent af byens hele sum. Stiftsbefalingsmand, grev Schack, som da ejede Korsbrødregård, betalte dog noget mere.

Ved ildstedsskattens påligning i 1812 kan man efterkontrollere, hvor store rum der fandtes i Den rahrske Gård, da alt er opmålt og udregnet i kubikalens størrelser. Heraf fremgår, at beboelsen i alt løb op til fem Rigsdalers skat, hvilket langt fra var byens største. Familien boede ganske vist rummeligt, men øjensynligt slet ikke herskabeligt. Svigersønnen, major von Lachendorff i Hundegade, disponerede over større stuer og betalte fire Rigsdaler, men gården i Sønderportsgade bestod af nogle flere rum, bl.a. mælkekammer, bryghus og nogle kamre til folkeholdet.

Ved indkomstskatten 1810 pålignedes Madam Rahr 1450 Rigsdaler, hvilket viser, at hendes formue var sakket til agters i forhold til andre borgere. Stiftsprovst Koefoed betalte 3700 Rigsdaler, bispinde Middelboe betalte 2800 Rigsdaler, amtsforvalter Nielsen 1900 Rigsdaler og apotheker Eilskov 1600 Rigsdaler. I 1811 sprang bispinde Hjort ud med en enorm skat på 6100 Rigsdaler og stiftamtmand Koefoed måtte ud med 6000 Rigsdaler, mens Madam Rahr holdt sig på det forholdsvist beskedne med 1525 Rigsdaler. Indkomstskattebeløbene varierede for Madam Rahrs vedkommende i de følgende år kraftigt fra 1400 Rigsdaler til over 2000 Rigsdaler. Major Lachendorff betalte omkring 50 Rigsdaler årligt.

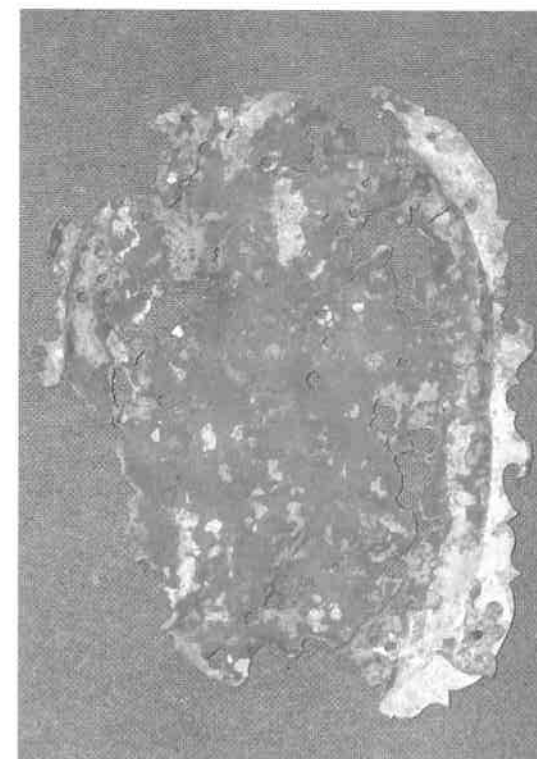

Fig. 7. Kisteplade fra Jens Rasmussen Rahrs begravelse. Sølv på tin. Indgravningen kan ikke længere læses, da sølvet er sprunget af (ASR 8596).

Sargenplade von Jens Rasmussen Rahrs Sarg in Katharinenkirche in Ribe. Silberbekleides Zinn. Die Eingravure kann nicht mehr gelesen werden wegen absprung des Silbers.

Madam Rahr

Da Rahr døde 1787 fortsatte hans enke en del af hans forretninger og "havde til stadighed skibe snart ved Island og Grønland snart ved Spitzbergen. Kramboden lukkede hun og handlede udelukkende en gros med de produkter, hendes mand særlig havde lagt vægt på: Hør, salt og kalk. Rahr var død som en formuende mand, og hans enke var i 1794 den højst beskattede i byen."³⁷

Rådmanden havde, meget fremsynet, allerede i 1782 indgivet ansøgning om, at hans enke måtte få lov at hensidde i uskiftet bo efter hans død³⁸. Han indså formodentlig, at hans tid var ved at rinde ud. Da boet ikke skulle skiftes, er vi uvidende om boets tilstand i dødsåret. Madam Rahr var i 1787, da manden døde, kun 43 år gammel og i fuld virksomhed. Hendes enkestand kom til at strække sig over 41 år. Som enlig kvinde skulle hun ifølge

datidens lovgivning have en formynder, såkaldt lavværge, hvortil en af hendes mors svogre, hospitalsforstander Ussing, blev udnævnt. Så vidt man kan fornemme af efterslægtsens vurdering af hende, har hun kun nødtvungent fundet sig i på denne måde at skulle have nogen over sig. Imidlertid synes hendes enkestand at være forløbet uden nævneværdige kontroverser med værger. Hun var "selv hjemme", som man siger på jysk, og værger har formodentlig mere eller mindre pro forma underskrevet, når hans signatur fandtes fornøden på officielle papirer. Når hun selv underskrev noget, skete det med anvendelsen af pigenavnet "Sofie Caroline Goldt, sal. Rahrs", underforstået: salig Rahrs enke.

De første år fortsatte hun med skibsfarten, kramboden i hjemmet, den gammeldags landøkonomiske husholdning med kreaturhold og markbrug, som det var skik i Ribe samt pengeudlån mod renter. Den almindelige rentesats var 4 procent, men loven hjemlede 5 procents renter i særlige tilfælde. Når sådanne indtraf, var Madam Rahr ikke sen til at ansøge Kongen om tilladelse til at kræve den forhøjede sats.

Når låntagere ikke kunne betale, krævede Madam Rahr naturligvis det stillede pant udleveret, hvad der kan påvises i nogle enkelte tilfælde. Dels ved arven efter manden og dels ved køb og panttagning blev hun ejer af en del ejendomme i byen, som hun atter solgte, når der meldte sig købere. Hun kunne endog sælge en ejendom for færre penge, end hun havde måttet tage pantet ind for, men til gengæld lånte køberne næsten altid købesummen af hende, så hun fortsat kunne inddrive renter af beløbet en tid.

Ribe Bys Ugeblad 1799³⁹ angiver følgende ejendomme som tilhørende enkemadam Rahr på dette tidspunkt:

1. En gård i Søndergaden, hvor hun bor.
2. En toft i Sviegade.
3. En del grunde i Horsfold.
4. Nogle grunde i Skovgade.
5. En gård i Hundegade.
6. Et lejehus i Hundegade.
7. Et lejehus i Sviegade.
8. Endnu et lejehus i Sviegade.
9. Et lejehus i Søndergaden.
10. Endnu et lejehus i Søndergaden.

11. Endnu et lejehus i Søndergaden.

12. En gård på Storegade.

13. En stald udenfor Nørreport.

Grundtakst for

1 - 11 incl:	1198 Rigsdaler	16 mark
12 og 13:	639 Rigsdaler	2 mark
totalt:	1837 Rigsdaler	18 mark

Til næsten alle bygrunde hørte nogle fener i Ribe Søndermark og nogle græsningsrettigheder i Ribe Holme. Ejendommeligt nok synes hun ikke at være anført som ejer af Korsbrødregård i dette register. Se herom senere.

Pengeudlånsvirksomheden reddede i øvrigt en del af slægtsformuen ved statsbankerotten i 1813, som ellers ruinerede mange småsparere. Staten indførte nemlig en beskyttelse af kreditorer, der havde ydet langfristede lån, så at de nok mærkede bankerotten, men ikke i så fallende grad, som mange andre⁴⁰.

Det ser ud til, at Madam Rahr har haft sin søster, Christiane Goldt, født 1761, boende i huset hos sig i den første tid efter mandens død, men ellers var huset fyldt af tjenestefolk og logerende af forskellig slags. Ved folketællingen 1787 var der ni tjenestefolk i husstanden, dertil en 62-årig enke, Birthe Sørensdatter, som havde bolig hos dem, samt den 20-årige Peder Ramsing, som var logerende og informerede børnene. Tjenestefolkene var: En købmandskarl. En lædreng. To gårdskarle. En gårdsdreng. En kyper og en kyperdreng. To piger.

Ved folketællingen 1801 var enkemadam Rahrs dattersøn, Jens Rahr i huset hos hende til opdragelse, samt fem tjenestefolk. Det oplystes endvidere, at Rasmus og Johannes var "i London for nærværende Tid." Det kræver forklaring, at dattersønnen boede hos bedstemoderen. Sagen var, at hans mor, Maren Rahr, gift Momsen var død ved drengens fødsel, og faderen, proprietær Momsen på Sønderskov, var så nedbøjet af sorg over sin hustrus død⁴¹, at han nægtede at anerkende sønnen, hvem han anså for årsag til sin moders død. Sønerne Rasmus og Johannes var under købmandsuddannelse i et handelshus i London.

Bankiervirksomhed

Rådmand Rahrs virksomhed som pengeudlåner har sandsynligvis strakt sig langt videre i geografisk henseende, end denne artikels under-

søgelser har formået at eftervise. Her er alene undersøgt, hvad han har haft udlånt i Ribe by og i det nærmeste opland, som dækkedes af retsområdet Riberhus Birk. I perioden 1748 til sin død 1787 kautionerede Rådmand Rahr seks gange for i alt 22.852 Rigsdaler, både for ripensere og for personer i andre byer. Han solgte ni huse i Ribe By for i alt 3467 Rigsdaler og købte fem for i alt 3092 Rigsdaler. Han udstedte 75 panteobligationer for i alt 27.934 Rigsdaler, spændende fra 40 Rigsdaler til 2000 Rigsdaler, gennemsnittet er 372 Rigsdaler. De obligationer, som kildematerialet tillader os at kontrollere løbetiden på, løb fra minimum ni år til maksimum 40 år. Det eneste dokumenterede tab var på 1196 Rigsdaler ved et fallitbo. Desuden nævnes, at hans ejendomsværdi for et enkelt år nedsattes "for lidt søskade", måske et forlis.

Da Rådmand Rahr døde, indkaldtes ved annoncering i Ribe Stifts Adresseavis og Altonaischer Merkur alle, der havde noget at fordre i boet, og Madam Rahr søgte at bringe klarhed i de mange transaktioner. Herved viste det sig, at det ikke var nær alle pengeudlån, der havde været tinglyst, hvorfor der i årene 1787 og 1788 er påfaldende mange tinglysninger af ældre pantebreve. Vi må endvidere regne med, at der har været pantebreve og mortificationer, der aldrig er blevet nævnt i skøde- og pantebøgerne.

Madame Rahr solgte i perioden 1787 til 1828 i alt 19 ejendomme i Ribe By og udenfor byens Nørreport for 25.188 Rigsdaler, købte syv for 7.052 Rigsdaler og solgte seks gårde i henholdsvis Råhede i Hviding Sogn og i Øster Vedsted, Ribe Domkirkes Landsogn for i alt 3.438 Rigsdaler. Sandsynligvis har hun endvidere handlet med ejendomme i endnu flere landområder, men skøde- og pantebøgerne er ikke gennemgåede for flere steders vedkommende. Hun udstedte 146 panteobligationer i købstaden på i alt 71.708 Rigsdaler i størrelser fra 32 Rigsdaler til 7.000 Rigsdaler. De løb fra en enkelt termin og op til 30 år. Den gennemsnitlige løbetid var 9½ år, og gennemsnitligt pålydende 491 Rigsdaler. Der blev kun opsagt seks obligationer, og i kun to tilfælde kom det til proces om betalingen. Hun udlånte penge i Riberhus Birks distrikt 15 gange, i alt 13.601 Rigsdaler, et gennemsnit på 906 Rigsdaler.

Landboerne ser altså ud til at have vovet større summer, formodentlig har låntagerne været kreaturhandlere og studeeksportører.

Korsbrødregård

Der har verseret forlydender om, at Madame Rahr skulle have indrettet det statelige hus "Korsbrødregård" som enkesæde for sig selv⁴². Det er næppe sandsynligt ifølge nedenstående vurdering af hendes personlighed, men at hun var engageret i dette hus, skal her dokumenteres.

Familien Rahrs langvarige engagement i Korsbrødregård begyndte, da stiftamtmand grev Schack den 11. juni 1766 lånte 2000 Rigsdaler til forhøjet rente, 5 procent årligt mod de gængse 4 procent. Der må have været gode grunde til at forlange en ekstra procent i rente, for Rådmand Rahr gjorde sig ulejligheden at indhente tilladelse fra kongen dertil. Beløbet blev mortificeret 30. september 1786, da grevskabet Schackenborg satte Korsbrødregård til offentlig auktion. Gården havde da været i slægten Schacks eje meget længe. Den købtes af grev Otto Didrik Schack samme dato, men sattes atter til offentlig auktion 14. november samme år. Det lykkedes ikke at finde nogen køber, førend stiftsbefalingsmand (amtmand) Christian Urne købte den den 16. juni 1787 for 3600 Rigsdaler, som var vurderingsprisen⁴³. Gården havde da, skønt privatejet, længe været bolig for stiftsbefalingsmanden og rummet amtsadministrationen. Stiftsbefalingsmand Schacks enke var testamentarisk sikret brugsret af gården til daglig bolig, vurderet til 350 Rigsdalers årlig værdi. Enkegrevinden anvendte dog ikke sin brugsret, men må formodes at have hævet de 350 Rigsdaler årligt af den følgende ejer, der så har udlejet gården. Urne så sig nødsaget til at prioritere gården kraftigt, han lånte 2800 Rigsdaler af grev Schack personligt og andre 800 Rigsdaler af grevskabets kasse. Amtmandens indtægter stod dog ikke mål med embedets udgifter, hvad på den tid ikke var ualmindeligt, og Urne så sig nødsaget til at låne yderligere penge. Madam Rahr indvilgede i at udlåne 2353 Rigsdaler den 12. januar 1790 mod at få 2. prioritets pant i Korsbrødregård. Lånet mortificeredes allerede 26. juni 1793, da Urne nemlig ikke kunne betale, men måtte afgive gården til Madam Rahr, auktionsskødet på fallit-

Fig. 8. Korsbrødregård, nuværende bispebolig i Ribe, Korsbrødregade. Facade omtrent som ved opførelsen omkring 1801. Foto: Byhistorisk Arkiv, Ribe, B 6322.

Korsbrødregård in Korsbrødregade, Ribe. Jetzige Bispenresidenz. Die Facade sieht fast wie im Baujahr um 1801 aus.

boet er udstedt den 28. juni 1792. Gårdens værdi var da sat til 5000 Rigsdaler, hvilket efterlod Urne med en gæld på 953 Rigsdaler, hvis kreditor ikke umiddelbart kan efterspores. Madam Rahr ejede altså gården fra 1793, indtil hun atter solgte den den 25. april 1813 til købmand Knudsen for 11.000 Rigsbankdaler. (Efter statsbankerotten 1813 blev pengevæsnet omlagt, og man skiftede betegnelse fra Rigsdaler til Rigsbankdaler.) Imidlertid er der intet, der tyder på, at Madam Rahr selv har beboet gården, den må have stået udlejet til trods for, at vi ikke kender nogen tinglyste lejekontrakter.

Stiftamtmandseembedet havde ikke brug for Korsbrødregård længere, for fra 1791 til 1796 var amtsadministrationen flyttet til Vejle, og da Verner Jasper Andreas Moltke igen 1796 flyttede embedets administration til Ribe, opførte han den nuværende stiftamtmandsbolig i Puggårdsgade.

Ejendommeligt nok ser det ud til, at Madame

Rahr lod gården istandsætte og modernisere i sin tid som ejerinde, såfremt Kirsten Agerbæks datering for bygningens nyopførelse står til troende, nemlig 1801. Madam Rahr kan evt. have ventet, at stiftamtsadministrationen senere ønskede at tilbagekøbe ejendommen? Den korte version af spekulationerne er, indtil videre skulle dukke op, at vi intet kan sige med sikkerhed om hverken brug af bygningen eller hjemmel for moderniseringen af den. Det kan kun med sikkerhed siges, at bygningen var udlejet til en købmand Enevoldsen på salgstidspunktet i 1813. Det ligner dog ikke Madam Rahr at have ladet gården henligge uden at skaffe sig profit deraf. Der hørte en del marskjord og enge til, og dem kan hun enten have ladet drive selv eller have bortforpagtet. Først ved salget af gården til købmand Knudsen den 25. april 1813 blev auktionsskødet fra 1792 tinglæst. Skødet havde indtil da henligget utinglyst i Madam Rahrs chatol. Det lyder således:

Fig. 9. Jens Rasmussen Rahrs signatur fra hhv. 1742, 1751 og 1752.

Die Signatur Jens Rasmussen Rahrs von Jahren 1742, 1751 und 1752.

”Auktionsskøde til Madame Rahr

År 1791, 4. juni blev foretaget 3. Auktion over Korsbrødregård med samtlige dertil hørende Bygninger, 13 Kakkellovne etc. etc. på hvilken velædle Madame Rahr på Auktionen i Ribe blev højstbydende med 5000 Rigsdaler, og hun har nu betalt Ridder og Kammerherre Urne i København som Sælger. 28. juni 1792. J.Lund. (LS).

Købekontrakt på Korsbrødregård

Imellem underskrevne Sofie Caroline Goldt, Enke efter afgangne Rådmand Rahr i Ribe og Adzer Christ: Knudsen, Borger og Købmand sammesteds er i dag sluttet og oprettet følgende Købekontrakt:

1. Jeg Sofie Caroline sal. Rahr sælger og afstår herved fra mig og mine Arvinger til Hr. A. C. Knudsen og hans Arvinger den mig tilhørende Gård her i Ribe, Korsbrødregård kaldet, beliggende på Korsbrødregade under nr. 225 med tilhørende Grund, Gårdsrum og Hauge for den Summa 11000 Rigsbankdaler Sølvværdi.
2. Med gården følger der samme tilhørende Bygninger og Indretninger, Brandredskaber samt alle andre mur- og nagelfaste Ting, 1 Kakkellovn i Salen alene undtagen.

3. Fremdeles følger i Købet af Gården de ved Fællesskabets Ophævelse tildelte Jordejendomme på Ribe Bys Mark, bestående af
 - a. de omkring Gården liggende og samme oprindelig tilhørende Jorder (Haven), omtrent 6 Tdr. Land, ansat for 1 Td. Hartkorn
 - b. af 15 Demath og 4 Roder i Sønderports Mersk i de store Lodder nr. 6
 - c. $4\frac{2}{3}$ Demath sammesteds i Lodden nr. 10
 - d. $2\frac{2}{5}$ Demath sammesteds iblandt de små Lodder nr. 14
 - e. $\frac{3}{4}$ Demath sammesteds iblandt de små Lodder nr. 18
 - f. cirka $2\frac{2}{3}$ Demath på Ribe gamle Hede Nørddel nr. 19
 - g. $3\frac{2}{5}$ Demath, eller en hel Lod Hedejord, nr. 24
4. Disse Jordejendomme forbeholder jeg, Sælgerinden, mig til Brug og Afbenyttelse eller Udlejelse denne Sommer, så at de først til næste Efterår kan tages i Besiddelse af Køber, som dog overlades samme nr. 14 blandt de små Lodder til Græsning for 4 Køer, og skulle denne Fenne ikke dertil være tilstrækkelig, tillades det Hr. Knudsen at indsætte sine Køer blandt mine, især på Eftergrøden.
5. Gården, som er udlejet Hr. købmand Enevoldsen til Beboelse, har, når Opsigelse finder Sted, hvilket køberen selv besørger, Tiltræden næste Mikkelsdag Flyttetid og står imidlertid fra Dato af ganske på Køberens Regning og Risiko. Huslejen af Hr. Enevoldsen oppebærer Køberen.
6. Alle af Gården og Ejendommen gående Skatter og offentlige Byrder eller Præstationer, tilsvares Køberen fra Dato. Korn og Fourage påbudet efter Forordning af 12. Okt. 1812, alene udtagen som jeg, Sælgerinden, udreder imod Ret til de derfor bestemte Godtgørelser.
7. Af Købesummen udbetales 4000 Rigsbankdaler Sølvværdi i næste 11. Decembers Termin med $\frac{1}{4}$ års Rente prompte og skadesløs. De øvrige 7000 Rigsbankdaler Sølvværdi, hvoraf ligeledes til 11. December svares $\frac{1}{4}$ års Rente, bliver stående i Gården og Ejendommen på første Prioritet mod lovlige Panteforskrivning til 4 Procent p.A., som er-

lægges i hvert Års 11. December Termin. – Kun Halvdelen af denne således i Gården prioriterede Sum kan efter 2 Års Forløb fra næste 11. December Termin løskyndiges med 1/2 Års Opsigelse og det øvrige Halve bliver derefter stående uopsagt i 2 År og er Forpligtelse i denne henseende reciprok.

8. Alle af dette Køb og Skødet Udfærdigelse flydende Omkostninger udreder Køberene i alle Måder uden mindste Udgift for mig, dog at den af os, som beholder Originalkøbekontrakten lader denne i lovlig Tid tinglyse under eget Ansvar og på egen Bekostning.

9. Skødet udstedes så snart foregående 7de Post fra Køberens Side er opfyldt og derved overdrages han Gården med Tilliggender med alle de Rettigheder og Byrder, hvormed jeg og Formænd haver ejet og besiddet samme uden al Undtagelse.

10. På foranførte Vilkår er jeg, Købmand Knudsen Køber af forbeholdte Gård og Ejendomme og forpligter mig herved til nøjagtigt at opfylde denne Kontrakt. Ribe, den 25. April 1813. S. C. sal. Rahr.

Som lavværge P. Ramsing. A. C. Knudsen. Som overværende R. Rahr. Bluhme. Fremlagt og læst på Ribe Byting Tirsdagen den 27. April 1813, Heilmann. Og indført i Skøde- og Panteprotokollen nr. 4 Pag. 517, men at der hverken for Sælgerinden eller hendes afgangne Mand, Hr. Rådmand Rahr findes nogen tinglæst Adkomst på det solgte, anmærkes hermed. Steenstrup.⁴⁵

Ifølge ovennævnte fremgår det med ret stor sandsynlighed, at familien Rahr næppe nogen sinde har beboet Korsbrødregård. Gården er, om hun virkelig lod gården modernisere, eller det var sket, før hun overtog den. Gården fungerede som avlsgård langt frem i tiden, jævnfør Frederik Høyberg⁴⁶:

“... min hu stod til det frie liv, som landmand, en lyst, som var fælles for os brødre, nærret i, i vor fritid tidlig og sildig at færdes i og være med ved vor bedstefars (farver Peter Høyberg) efter købstadsforhold ret omfattende avlsbrug på Korsbrødregård (i Ribe i 1840-erne).”

Familien Rahrs engagement i Korsbrødregård-affæren vedvarede endnu efter Madam Rahrs død

1828. Da henstod endnu en betydelig rest af købmand Knudsens prioritet hos hende, og arvingerne fik udstedt et pantebrev, hvori Jens Knudsen erkendte at være skyldig til Madame Rahrs stervboe 4800 Rigsbankdaler, som var restbeløbet af hans broders, afdøde købmand Adzer Knudsens obligation af 30. juni 1817 på 5600 Rigsbankdaler. Som sikkerhed pantsatte han Korsbrødregård, som efter auktion var ham tilslagen. Bygningerne var da forsikrede i brandkassen for 8730 Rigsbankdaler (matrikel nummer 225) den 1. okt. 1839. Det er ikke eftersøgt, hvornår denne prioritet blev mortificeret.

Huset Rahr afvikles i Ribe

Da Madam Rahr døde den 17. juli 1828 i en alder af 83½ år, indrykkede børnene en usædvanlig dødsannonce i Ribe Stifts Adresseavis, og begravelsen fandt sted på Sankt Catharinae Kirkes nu sløjfede kirkegård. Der kendes ingen dekorationer fra begravelsen. Kort efter skred man til registreringen af dødsboet. I Madam Rahrs chatol fandtes kontant 83 Rigsbankdaler 4 Mark 11 Skilling og en del pantebreve lydende tilsammen på omkring 42.000 Rigsbankdaler. Man må undre sig over den beskedne kontante beholdning. Pantebrevene bestyrker mistanken om, at huset Rahrs økonomiske engagementer har strakt sig videre end her undersøgt, idet der var en fordring på et handelshus i Napoli, låntagere i Brørup, Malt og Jernved. Dertil kommer de faste ejendomme, gården i Sønderportsgade blev vurderet til 5.000 Rigsbankdalers værdi, et hus i Sviegade til 600 Rigsbankdaler, en toft i Sviegade til 240 Rigsbankdaler, en do. sammesteds til 480 Rigsbankdaler, en do. sammesteds til 400 Rigsbankdaler, 6 stykker marskjord til i alt 428 Rigsbankdalers værdi. Arvingerne ønskede alt løsøre og kreaturerne i gården solgt ved auktion snarest muligt ligesom afgrøderne på jorderne. Der blev udarbejdet et katalog over alt boskabet, og løsøreauktionen indbragte godt 500 Rigsbankdaler. Bodelingen blev foretaget i største samdrægtighed med sønnen Rasmus Rahr som ordførende. En del af obligationerne og de faste ejendomme blev solgt eller indfrieede inden skiftets slutning, og der er ikke angivet nogen fordeling af de rede pengemidler, idet “de samtlige (arvinger) erklærede, at de ikke

AVERTISSEMENTS.
† † †
At vor kjerlighedsfulde Moder og Svigermoder, Sophie Carolina Rahr, født Goldt, den 17de dennes om Aftenen Kl. 6½, i sin Alders 84de Aar, i Døden hensov; bekjendtgjøres herved for Venner og Slægtninge. Orerbeviste om deres Deeltagelse, frabede vi os enhver Beviduelse af samme.
Ribe, den 22de Juli 1828.
R. Rahr. Joh. Rahr. Lachendorph
C. A. Rahr, Major.
født Ussing. D. B. Lachendorph,
P. Mømsen. født Rahr.

Fig. 10. Dødsannonce, Riber Stifts Adresseavis 22. juli 1828.

Todesurkunde, Riber Stifts Adresse Avis 22. Juli 1828.

begærede nogen skifteakt udstedt.” Diskretion til det sidste! Arvingerne var følgende:

1. Rasmus Rahr, som modtog værdier for 7745 Rigsbankdaler 2 mark 9 1/3 skilling.
2. Den afdøde Maren Rahrs børn på Sønderkov, Jens Rahr Mømsen og Johan Frederich Mømsen modtog værdier for 5233 Rigsbankdaler 1 mark 2/3 skilling.
3. Dorothea Cathrine Rahr, gift med hr. Major von Lachendorff fik værdier for 1726 Rigsbankdaler 4 mark 11 skilling. Majoren havde forud gjort kraftigt indhug i forskud på sin hustrus arvepart.
4. Johannes Ditlev Rahr, tidligere “Haraldskjær” ved Vejle, nu boende på Hovedgård ved Horsens havde tidligere modtaget midler fra hjemmet og havde udstedt en obligation, hvoraf Rasmus Rahr modtog en andel på 5000 Rigsbankdaler, Jens Rahr Mømsen og Johan Frederich Mømsen på Sønderkov modtog hver en andel deraf på 2500 Rigsbankdaler og Hr. Major von Lachendorff modtog en andel deraf på 2500 Rigsbankdaler.

Madame Rahrs chatol blev skænket hendes lavværge, hr. hospitalsforstander Ussing “for adskillige Tjenester og Ulejligheden ved at arrangere Moders Begravelse”.

Tjenestefolkene, hvoraf der var fem, fik deres tilgodehavende løn med en ekstra dusør, og der blev hensat en mindre sum hos stiftsprovsten til en fattig piges, Kierstine Marie Nielsens, opdragelse efter afdødes ønske. Rasmus Rahr købte barn-

domshjemmet med en del tilhørende jordlodder for 4800 Rigsbankdaler, men lejede huset ud og bosatte sig på Sønderkov hos sine nevøer, der var opvoksede sammen med ham i hans og moderens hjem, og som han efter sigende var nært knyttet til.

Sønderportsgade 37

Den kønne bindingsværksejendom på hjørnet af Sviegade-Sønderportsgade med postadresse Sønderportsgade 37 står i det ydre som dengang familien Rahr beboede gården og drev virksomhed herfra. Det indre er sandsynligvis noget forandret. Vi kender imidlertid ret godt gårdens rum, således som de var i 1828 ved Madam Rahrs død. Her skal ikke i detaljer gengives alt fra denne dødsbofortegnelse med folke- og økonomirum, men vi vil alene se på familiens beboelseslejlighed. Denne bestod af en dagligstue, et sovekammer, den gule stue, salen, det blå kammer, det mellemste kammer og Hr. (Rasmus) Rahrs kammer:

Dagligstuen var møbleret med en polstret sofa, seks stole, to spejle med forgyldte rammer, et indlagt chatol, et halvrundt konsolbord, et otte-dages stueur med klokkesangværk og et hjørneskab. Varmen kom fra en to-etages kakkelovn. Chatollet blev vurderet til 12 Rigsbankdalers værdi og stueuret til 15 Rigsbankdaler. I chatollet fandt vurderingsmændene et par slidte spil kort, nogle blik-sukkerdåser, 12 sølv-suppeskeer, seks sølv-teskeer og en sølv-tesi. Derudover var der kun lidt småtteri af ubetydelig værdi, der egentlig kun viser, at det tilhørte en gammel dame, som ikke kunne nænne at kassere noget brugbart. Derudover var der naturligvis en del papirer.

I sovekammeret var der et “top-sengested med kattungardiner”, hvilket formodentlig ville kaldes en himmelseng i vor tids sprogbrug. I sengen var der 14 puder og dyner samt diverse tæpper og bolstre.

Den gule stue rummede to etagejernkakkelovne, to spejle, to borde og seks stole. Intet af påfaldende værdi.

I salen fandtes et konsolbord med marmorplade, ti stole med blåternet betræk, et hjørneskab og et gipshoved forestillende Kristus. Varmen kom fra en tre-etages kakkelovn som blev vurderet til 20 Rigsbankdaler. Dette var

den højeste vurdering på noget enkelt stykke indbo.

I det blå kammer var opbevaret en mængde klude, gamle gardiner og uspundet hør.

På det mellemste kammer fandtes to konsolborde med forgyldte fødder, tre spilleborde, en himmelseng, et tebord og en feltseng.

På Hr. Rahrs kammer fandtes en to-etages kakkelovn, et bord og to stole og to spejle foruden gardiner og sengetøj i alkoven.

Alt i alt en beskrivelse af et gedigent og velforsynet hjem, men uden nogen særlig luksus.

Husmoderens stolthed var måske linnedskabet, som var særdeles velforsynet. Der var 20 bordduge af forskellig kvalitet med servietter til. 66 håndklæder, 33 pudevår, 37 par lagner, dvs. lagner og overlagner og en del gardiner og lærredsstykker.

Rasmus Rahr

Søger man på Jens Rasmussen Rahrs navn på internettet, finder man en rig efterslægt, spredt ud over jordkloden fra New Zealand over Korea, Canada og England til Danmark. Det bliver dog for omfattende her at skulle omtale alle. Kun den ugifte søn Rasmus Rahr kunne være en kort omtale værd.

Rasmus forblev i hjemmet efter at have været uddannet i Hamborg og London. Han omtales flere steder som brændevinsbrænder, og en landøkonomisk beskrivelse fra 1830 skriver. "... Hr. Rahr, en formuende, indsigtfuld Mand, (har) allerede ladet indrette Brænderie og Bryggerie fuldkommen efter Mynstret af de bedste i Kjøbenhavn. Staldrum til 20 Stude og et forholds-mæssigt Antal Køer er bygget."⁴⁷ Da dette er skrevet efter hjemmets opløsning og ejendommens udlejning, er det lidt uklart, hvor denne virksomhed har befundet sig.

Han interesserede sig for sprog, og han testamenterede et par gedigne leksika, portugisisk-engelske, til Ribe Kathedralskoles Bibliotek, som viser, at han interesserede sig for dette sprog. Han angives både af samtiden og efterslægten som en særling, der forguede sin mor og forærede hende adskillige kostbare smykker, ligesom faderen tidligere havde gjort. Han bevarede forbindelse med omgangskredsen i Ribe, og har blandt andet til en af dem oplyst følgende anekdote om Am-

Fig 11. Rasmus Rahr. Foto: Byhistorisk Arkiv, Ribe, B 8044.

Rasmus Rahr.

brosius Stub⁴⁸: En morgen, da Amrosius Stub blev antruffet i mindre ædru tilstand på gaden, vrissede en indigneret borgerinde: "Hvordan er det dog, De står på Deres fødder, Hr. Stub?" Hvertil Stub svarede med et rapt impromptu:

Jeg står på mine Fødder
Min Røv, den knækker Nødder
Jeg beder Dem så gerne
De pille vil en Kærne.

Det er skrevet om Rasmus Rahr, at: "Han fortsatte handelen og brændevinsbrænderiet i den gamle gård og det til trods for, at han afskyede handelsvirksomheden, der den gang hvilede så meget på smugleri, hvad der var ham imod. Han købte Nielsbygård i Føvling Sogn, men boede der aldrig. Til sidst opgav han handelen og flyttede til Sønderkov til sine to søstersønner, Jens Rahr Momsen og Frits Momsen, der stod ham meget nær. Han var en original, næsten en særling, men almindelig agtet og afholdt. Da "slavekrigen" udbrød (1848), lod han lave 12 morgenstjerner. To af dem hænger på "Skovlyst" i Folding Sogn, en er skænket til museet i Kolding, resten findes på Ribe

Rådhus. (Disse oplysninger skyldes adjunkt E. F. Rahr i Odense og fru V. Momsen i Askov)."⁴⁹ Som påvist tidligere fortsatte han ikke handelen, hvorimod bedømmelsen af ham som handelsmand synes rigtig nok.

Rasmus Rahr omtales af adjunkt Peder Adler i et brev til P. V. Jacobsen den 14. september 1834 angående valg af stænderdeputerede: "En brændevinsbrænder Rahr og ... får sandsynligt flest stemmer. To fede hunde begge to." Da valget var overstået, havde ingen af Adlers kandidater fået stemmer nok, derimod en lokal jurist, som Adler heller ikke omtaler blidt. Dog står i brev af 11. november 1834: "Underligt, at brændevinsbrænder Rahr ikke blev valgt, en mand af megen dannelse, han er opdraget på et handelsinstitut i Hamborg og fuldkommengjort på et i England, har rejst en del og har fuldkommen lokalkundskab om Ribe i forbindelse med sin almindelige dannelse, dertil yderst arbejdsom og samvittighedsfuld i, hvad han påtager sig. Ham stemmede også de anseligere for."⁵⁰

Rasmus Rahr stiftede "Rahrs Legat", som bestod i renterne af 4000 Rigsdaler, hvilke skulle uddeles på livstid til "to af den mindre godt aflagte embedsstands og den mere dannede borgerstands døtre, fortrinsvis af legatstifterens familie". Legatet blev tillagt ansøgerne portionsvis for livstid og bestyredes af Ribe Kommune, men er senere slået sammen med flere udhulede legater og henlagt under kommunens translegat⁵¹.

Madame Rahr, en vurdering

Stiftamtmand, kammerherre Stemann skrev om Madam Rahr: "Madam Sofie Rahr var meget smuk og var det også i sin høje alder. Hun var endvidere en klog, men også forfængelig dame. ... Ligesom hendes mand forguede hende og smykkede hende, så det efter datidens opfattelse fandtes mindre passende for en borgers kone, således gjorde sønnen Rasmus Rahr det samme. ... Major de Conway fik kvarter hos den rigeste indbygger i Ribe (1808) hos madame ... der sammen med sin ugifte søn boede i den ejendom på hjørnet af Sviegade og Sønderportsgade, som man tidligere fejlagtigt har kaldt "Ambrosius Stubs Gård."⁵²

Angående hendes formue, så var det ifølge fa-

milietraditionen helt for sine børns og arvingers skyld, hun drev sin forretning. Hun hjalp dem med midler, hvor hun fandt det rimeligt, og når hendes chatol indeholdt så få konanter ved hendes død, kan det have været fordi, hun sørgede for at forære sine smykker og rede penge bort, inden øvrigheden kom og vurderede. Der var indført almindelig arveafgift på 1/2 procent i 1810⁵³.

Der blev offentliggjort en liste over bidragydere til fattigkassen, hvor hun figurerer med 6 Rigsdaler 4 mark. Den næsthøjeste yder var biskop Middelbo, som gav 5 Rigsdaler, ellers var der kun få i byen, der gav mere end 4 Rigsdaler. Nedenfor er antydnet, at Madam Rahr hjalp gode og talentfulde børn, og der blev efter hendes ønske afsat midler til en fattig piges opdragelse af den efterladte formue.

Det ser ud, som om Madam Rahr mest tjente sine penge ved chatollets skriveklap og nøje efterregnede ethvert tilgodehavende og enhver udgift. Hun havde haft grund til at klage over andre skatteansættelser end netop fattigskatten, for hun var i lange perioder den højst beskattede person i byen. Ikke desto mindre findes hendes klage kun en eneste gang, og det over en bagatel⁵⁴. Da der i 1806 indløb en fordring på dækning af en "kassedefekt" fra hospitalsforstander Grundahls enke i Kolding, som Rådmand Rahr havde kautioneret for i 1769 gjorde hun opmærksom på en regnefejl – og afviste i øvrigt fordringen! Afvisningen godkendtes af retten med den begrundelse, at der havde været indkaldt gennem tidsskrifter "enhver, som havde Fordring at gøre i Rådmand Rahrs Bo at melde sig eller lide evigt Tab af sine Præntioner."⁵⁵

I bogen "Klassicisme i Sydvestjylland" skriver forfatteren om Madam Rahr: "Hun var ikke videre populær i den lille købstad, hvor man mente, at hun førte sig frem på en manér, der var langt over hendes stand. Det ses også, at Korsbrødregård er et stateligt hus, hvis mæge man i datidens Ribe kun kunne finde i stiftamtmandens og stiftslægens ejendomme – og så er Korsbrødregård større end dem begge!" Forfatteren gik ud fra, at Madam Rahr lod Korsbrødregård ombygge til et enkesæde til eget brug, hvad næppe holder stik. Så vidt det kan skønnes, omgikkes Madam Rahr sine naboer; men selvfølgelig også

byens bedre familier, hvad man ser af børnenes faddere (stadens præsent, byfogden og de bedre borgere) og havde forbindelse til præstefamilien Tetens, da portrætterne blev malt. Hun og familien behandlede husets tjenestefolk ordentligt. Det er sjældent, man ser, at et tyende havde så meget sengetøj og udstyr på sit værelse, som husjomfruen i Den rahrske Gård.

Dødsbofortegnelsen opremser en lang række bøger, som fandtes i huset. En stor del af dem var tysksprogede romaner af sentimental og inferior karakter, som solgtes bundtvis for få skilling. Har det været hendes private læsning, var det ikke den store litteratur, hun havde sans for, og heller ikke manden synes at have været synderligt litterær. Han må formodes at have arbejdet med de mange nautiske og matematiske bøger i hjemmet. Man kan forestille sig, at de franske og engelske romaner var hjembragt af sønnerne, mens de var i handelslære i udlandet.

Madam Rahr kørte ikke i elegant karet eller ejede kostbare rober eller parykker. I vognporten stod "en gammel postvogn med rødmaledede hjul", og i stalden to 6-års køreheste, som måske også blev brugt til fragtkørsel og markarbejde. Det synes slet ikke, som om hun lod sig omgive af pragt i større stil. Hun forblev i den gammeldags bolig i Sønderportsgade, og møblerne i denne var ikke specielt prangende ifølge dødsbofortegnelsen⁵⁶, og det synes slet ikke relevant at tro, at hun havde næret ønske om at bebo Korsbrødre-gård selv. Hun var nok forfængelig på sin vis, jævnfør portrætmaleriet og overleveringen om de smykker, som manden og sønnen skal have skænket hende, men det virker som om, det var en forfængelighed på det rent personlige plan, som ikke indeholdt sociale ambitioner om at føre stort hus. Snarere kan man tro, at hun førte husholdning på sparsommelig, gammeldags vis. Man må dertil betænke, hvad hverken Rådmand Rahr eller Madam Rahr gjorde: De købte ingen rådstitel, som det ellers var brugeligt blandt velhavere i den gamle stad, og der blev ikke indrettet nogen prangende begravelse til nogen af dem.

Når sønnen Rasmus Rahr afviklede alle engagementer i Ribe ved moderens død, og der oven i købet må have været enighed i familien om, at begravelsen skulle foregå i stilhed, så var det et

brud på den gamle stads almindelige skik, der kan opfattes som en skamfuldhed over moderens person. Det kan dog også have været forårsaget af Rasmus Rahrs ejendommelige personlighed og familiens sædvane ikke at føre sig frem. Rasmus Rahr angives stedse som en original og en usædvanlig – til stivtind – retlinet person.

Den falske Rahr

Ved navnesammenfald med en ubeslægtet, har det længe været vanskeligt at adskille to personer af navnet Rasmus Rahr. Her skal derfor kort gøres rede for "Den falske Rahr".

Den 2. november 1764 blev Christen Pedersen Øllgaard fra Ølgod Sogn viet til pige Maren Pedersdatter fra Lustrup. Christen Pedersen havde taget borgerskab i Ribe få år tidligere, var landmand, værtshusholder og ejede et mindre skib på 14½ kommercelæster, som lå i Sønderho, når det var hjemme. Det unge par boede på hjørnet af Sviegade og Sønderportsgade (nuværende nr. 35), og blev dermed naboer til Rådmand Rahr og hans familie, som boede på det modsatte hjørne. Familierne må have haft selskabelig omgang, for en søn blev opkaldt efter den gode nabo og døbt Rasmus Rahr (1767-99). Han blev efter sigende hjulpet frem i verden af rådmanden, som han var opkaldt efter, og blev teologisk kandidat. Han figurerer i Ribe Katedralskoles annaler, hvor han virkede som hører 1789-93, hvorefter han blev sogneprest for Sønder Felding og Assing menigheder. Han blev gift med Else Bech i 1794, og en søn derfra, Mathias Christian Rahr kom i handelslære i København. Han stod læretiden igennem med gode anbefalinger, men opgav handelen og blev officer i Livjægerkorpsen. Senere kom han til Thim, hvor han var møllebestyrer og døde 1862. Han efterlod sig en del papirer, et portrætmaleri, epauletter og en æressabel, som nedarvedes i efterslægten og nu findes på Herning Museum⁵⁷.

Efterskrift

For god hjælp takker jeg ikke mindst dr. phil. Ole Degn, Viborg, arkitekt Jørgen Lind, Sønderho, tidligere finérhandler Frits Lerche-Thomsen, Ribe, personalet på Ribe Folkebibliotek og på Byhistorisk Arkiv, Ribe. Sheila Weston, Romsey,

Hampshire, England og mange andre, som har givet råd og vejledning undervejs.

Det vil glæde forfatteren af denne artikel at modtage henvisninger, der yderligere kunne belyse Det rahrske Handelshus' aktiviteter.

Noter

1. Smith 1927 s. 329f.
2. Engqvist 1969 s. 84 og Kinch 1884 s. 588 hævder, at L. M. Friis var præst i Vilslev, men denne findes ikke nævnt i Vibergs præstehistorie. Ifølge Smith 1928 s. 96 var Laurids Mogensen Friis født 1648 og døde 1718. Hustruen angives som søster til pastor Hans Hansen Rahr i Ulfborg.
3. Brev fra Carsten Teilman Hald 9. april 2003.
4. Smith 1928 s. 330.
5. Smith 1928 s. 328f.
6. Sankt Catharinae Kirkebog, ligesom alle øvrige data vedrørende slægten.
7. GENOS s. 6-16.
8. Familietradition. Her henvises altid til arkitekt Jørgen Lind, Sønderho og tidligere finérhandler Frits Lerche-Thomsen, Ribe.
9. Schovelin s. 36.
10. Nielsen 1933 s. 423.
11. Swane 1953 s. 133-38.
12. LAV, Skøde- og Panteprotokoller nævnte år.
13. LAV, Skøde- og Panteprotokoller nævnte år.
14. LAV, Skøde- og Panteprotokoller 15. og 19. januar 1788.
15. Galthen 1792 s. 151 og Danmarks Kirker s. 740 og 746.
16. LAV, Skøde- og Panteprotokoller, Fanø Birk 4. marts og 22. oktober 1779 og 26. september 1780.
17. LAV, Justitsprotokoller nævnte dato.
18. Smith & Hermansen 1936 s. 102f.
19. LAV, Skøde- og Panteprotokoller nævnte dato.
20. Brev af 13. december 2000.
21. LAV, Skøde- og Panteprotokoller nævnte dato (fol. 257).
22. LAV, Skøde- og Panteprotokoller (fol. 219).
23. LAV, Skøde- og Panteprotokoller (fol. 219).
24. Kromann bd. 2 s. 298.
25. Jakobsen s. 38.
26. Pontoppidan s. 17.

27. Pontoppidan s. 17.
28. Kromann 1933-34 bd. 2 s. 182.
29. Hanssen 2002 s. 28 og 29.
30. Kromann 1933-34 bd. 2 s. 295.
31. Kromann 1933-34 bd. 2 s. 298.
32. Sdrj. Årb. 1986 s. 58 og note til samme.
33. LAV D-22 92.
34. LAV Folketælling 1801.
35. Se for eksempel Mathiessen 1939 s. 111.
36. Boye 1977 s. 156.
37. Smith & Hermansen 1936 s. 121f og LAV Ribe Rådstueprotokol 11. september 1756 og samme 11. oktober 1759.
38. LAV, Justitsprotokollerne 1782.
39. Ribe Bys Ugeblad no. 4 s. 37.
40. Vibæk 1978 s. 384.
41. GENOS s. 6-16.
42. Agerbæk 1970 s. 42.
43. Smith & Hermansen 1936 s. 15.
45. Skødet udstedt 17. januar 1816. LAV, Skøde- og Panteprotokoller fol. 159.
46. Høyberg 1984 s. 11.
47. Dalgas 1830 s. 137.
48. Stemann 1931 s. 804.
49. Stemann 1908 s. 12.
50. Schmidt 1937 s. 74 og 76.
51. Repertorium nr. 122.
52. Stemann 1908 s. 12.
53. LAV Ribe Bys Tingbog 13. maj 1806 ff.
54. Dansk Kulturhistorisk Opslagsværk 1991 s.38.
55. LAV Ribe Fattigligningen 1794.
56. LAV B 85 E skifteprotokol.
57. Hansen 1942 s. 36-54. Thorup 1824 s. 67f.

Litteratur

- Agerbæk, Kirsten: *Klassicisme i Sydvestjylland*. København 1970.
- Boye, Per: *Danske Provinskøbmands Vareomsætning og Kapitalforhold 1815-1847*. København 1977.
- Dalgas, E.: *Bidrag til kundskab om de danske Provindsers nuværende Tilstand*. København 1830.
- Danmarks Kirker, Ribe Amt, udgivet af Nationalmuseet, København 1979- .
- Dansk kulturhistorisk Opslagsværk, v/Alstrup, Erik & Poul Erik Olsen. Bd. 1. København 1991.

- Engqvist, H. H.: *Bevaringsplan Ribe*. Ribe 1969.
- Galthen, Mathias: *Beskrivelse over Kiøbstaden Ribe Fra Ribe Amt sin Begyndelse til nærværende Tid*. Odense 1792.
- GENOS, Tidsskrift utgivet av Genealogiska Samfundet i Finland.
- Hansen, H. P.: *Kaptajn Rahr og Tim Vandmølle. Hardsyssels Årbog*, bd. 36. 1942.
- Hanssen, Lorens: *Grønlandsfarerne i Aaret 1777*. Genudgivet under titlen "Katastrofen i Ishavet 1777" v/Søren Mulvad, Fiskeri- og Søfartsmuseet, Esbjerg 2002.
- Høyberg, Frederik: *Gennem 80 År*. 1984.
- Jacobsen, N. H.: *Skibsfarten i Det danske Vadehav*. København 1937.
- Jensen, Peder: *Edw. F. Rahr, en aarhusiansk storkøbmand 1815-1965*. Udgivet af Rahrs tekniske Forretning 1965.
- Kinch, J.: *Ribe Bys Historie og Beskrivelse. 2den Del*. Odder 1884.
- Kromann, N. M.: *Fanøs Historie 1-3*. 1933-34.
- Mathiessen, Hugo: *Den sorte Jyde*. København 1939.
- Nielsen, M. H.: *Fattiggårde i Ribe Amt og By. Fra Ribe Amt* 1933.
- Pontoppidan, Carl: *Hval- og Robbefangsten udi Strat davis ved Spitsbergen og under Eilandet Jan Meyn samt dens ypperste Fordele*. København 1785.
- Repertorium over Legater og milde Stiftelser i Danmark med Færøerne, Island, Grønland og De vestindiske Øer stiftet før Udgangen af Året 1894*. Bd. IV. 1896-1904.
- Ribe Bys Ugeblad*. Udkom 1798, 1799, 1800 i ulige antal hvert år. Findes i et eks. på Byhistorisk Arkiv i Ribe.
- Schovelin, Jul.: *Fra Kongegunst til Selvstyre*. 1917.
- Smith, Otto & Victor Hermansen: *Ribe Bys Historie 1730-1820*. Bd. 1. København 1936.
- Smith, Otto & Victor Hermansen: *Ribe Bys Historie 1730-1820*. Bd. II. København 1946.
- Schmidt, Aug. F.: *Peter Adlers Breve til P. V. Jacobsen*. Brabrand 1937.
- Schmidt, Aug. F.: *Ambrosius Stub i Ribe. Fra Ribe Amt* 1927.
- Smith, Otto: *Ribe Borgere. Fra Ribe Amt* 1928.
- Stemann, G.: *Spansk og Fransk Indkvartering i Ribe 1808. Fra Ribe Amt* 1908.
- Swane, Jørgen: *Lidt om Amtsforvalter Lauridtz Christensen. Personalhistorisk Tidsskrift* 1953.
- Sønderjyske Årbøger 1986 s. 58.
- Thorup, P. N.: *Bidrag til Kundskab om de Mænd, som ere udgangne fra Ribe Cathedralskole*. Ribe 1824.
- Vibæk, Jens: *Reform og Fallit 1784-1830. Politikens Danmarks Historie*, bd. 10. København 1978.
- Weilbachs Kunstnerleksikon*.
- Wiberg, S. V.: *Personalhistoriske, statistiske og genealogiske Bidrag til en almindelig dansk Præstehistorie*. Odense 1870.
- Af arkivalisk materiale fra (LAV) Landsarkivet for De nørrejske Landsdele er hovedsagelig anvendt Justitsprotokollerne og Skøde- og Panteprotokoller fra Ribe.

Zusammenfassung

Das Haus Rahrs wurde durch etwa zwei Jahrhunderte ein reiches Handelshaus mit guten Verbindungen zu Holland, Hamburg/Altona und London. Jens Rasmussen Rahr verlor als 9-jähriger seinen Vater und die Mutter führte den Handel und die Schifffahrt weiter. Danach heiratete sie einen reichen Mann in Ribe, der 38 Häuser in Ribe besass. Die Häuser erbten Jens und sein Bruder. Er besuchte die deutsche Schule in Ribe und wurde, als er Bürgerschaft in 1740 nahm, bald Mitglied des Rates. Deswegen wurde er immer Ratsherr Rahr genannt. Seine erste Frau starb und an der Beerdigung in Februar erkältete sich der einzige Sohn und starb eine Woche später. Danach heiratete Ratsherr Rahr seine Schwiegertochter, die 33 Jahre jünger war. Zusammen bekamen sie 5 Kinder, von denen die vier heirateten, die drei sogar ziehmlich reich. Rathmann Rahr fuhr im Eismeer auf Wal- und Robbenjagd, hatte Schiffe in der Ostsee, im Mittelmeer und fuhr öfters nach Hamburg auf Einkäufe für seinen Laden, wo er allerlei Gewürze, Wein und grobe Waren verkaufte. Er war Bankier und hatte viel Geld auf Pfand dargelehen. Dazu war er ein grosser Eksporteur von Viehen aus Jütland nach Holstein, Hamburg und Holland. Er starb 1787,

und die junge Witwe führte die Geschäfte weiter mit grossem Erfolg. 41 Jahre arbeitete sie noch, meistens mit Bankgeschäften. Sie zog das grosse Korsbrødregård ein als heimgefallenes Pfand und lies es neubauen, aber wohnte nie selber darin. Es wurde vermietet. Als sie 1828 starb, liessen die Kinder eine ganz eigenartige Totesurkunde bekanntmachen, wo sie sich alle Teilnahmen verbat. Danach beendeten sie alle Geschäfte ihrer Mutter und zogen aus Ribe. Ein Sohn besass die Herrengüter Haraldskjær bei Vejle und Rahrseje bei Randers und ein Sohn und ein Schwiegersohn lebten auf Sønderskov, nicht weit von Ribe.

Es würde den Verfasser dieses Artikels freuen ob mehrere Hinweisungen gegeben werden können die die Aktivitäten des Handelshauses Rahrs beleuchten.

Søren Mulvad
Historisk Arkiv i Seem Sogn
Varming Vesterby 9
6760 Ribe